

UNIVERZITA KARLOVA

KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a literární historie

Bc. Alžběta Bílková

**C. S. Lewis: Hlas víry ve vřavě druhé světové války.
*Život a působení C. S. Lewise v BBC v letech 1941-1944.***

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Klára Kudlová, Ph.D.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 14.06.2022

Alžběta Bílková

Bibliografická citace

C. S. Lewis: Hlas víry ve vřavě druhé světové války. [rukopis] : Život a působení C. S. Lewise v BBC v letech 1941-1944.: diplomová práce / Alžběta Bílková ; vedoucí práce: Klára Kudlová. -- Praha, 2022. -- 71 s.

Abstrakt

Diplomová práce *C. S. Lewis: Hlas víry ve vřavě druhé světové války* stručně představuje klíčové životní události a dílo významného britského spisovatele a laického teologa C.S. Lewise, člení jeho rozmanitý život do jednotlivých období a soustředí se na Lewisovo působení v BBC, pro české prostřední neznámou kapitolu jeho života. Představuje rozvoj jeho myšlení o společnosti a víře i vývoj jeho tvorby, nejen beletristické, ale i křesťanské. Po biografickém úvodu následuje část věnující se britské společnosti za druhé světové války s podkapitolou věnované kultuře, která v té době hrála velkou roli. Třetí kapitola se zabývá Lewisovým působením v rozhlasu BBC v letech 1941-1944 v pořadech *Right or Wrong* (1941), *The Case for Christianity* (Broadcast Talks, 1942), *Christian Behaviour* (1943) a *Beyond Personality* (1944). Nemá za cíl jen podat historickou informaci, ale představit popularizační roli a morální úlohu, kterou sehrály tyto pořady pro britskou společnost za druhé světové války. Závěrečná kapitola se pak věnuje konci Lewisova života a vlivu, který jeho rozhlasové pořady měly na tehdejší britskou společnost včetně odkazu, jenž za sebou tento mnohostranný autor zanechal.

Klíčová slova

C.S. Lewis, Clive Staples Lewis, K jádru křesťanství, válečný rozhlas, BBC, druhá světová válka

Abstract

The thesis *C.S. Lewis: The Voice of Faith in the Heat of World War II* briefly presents the key events and works of the important British writer and lay theologian C.S. Lewis, breaks down his varied life into different periods and focuses on Lewis's work at the BBC, an unknown chapter of his life for the Czech audience. It presents the development of his thinking about society and faith, as well as the evolution of his work, not only fiction but also Christian work. A biographical introduction is followed by a section on British society during the Second World War, with a subsection on culture, which played a major role at the time. The third chapter deals with Lewis's work on BBC radio between 1941 and 1944 in *Right or Wrong* (1941), *The Case for Christianity* (Broadcast Talks, 1942), *Christian Behaviour* (1943) and *Beyond Personality* (1944). It aims not just to provide historical information but to present the popularising role and moral role these programmes played for British society during the Second World War. The final chapter then looks at the end of Lewis's life and the impact his radio programmes had on British society at the time, including the legacy this multi-faceted author left behind.

Keywords

C. S. Lewis, Clive Staples Lewis, Mere Christianity, war Broadcasting, BBC, Second World War

Počet znaků (včetně mezer): 144 628

Poděkování

Děkuji vedoucí práce, paní doktorce Kláře Kudlové, za trpělivost a ochotu při vedení této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat rodině, která mě vždycky podporovala za všech okolností v tom, co dělám, a svým dvěma kamarádkám, Markétě a Zuzaně, které mi byly při psaní diplomky velkou oporou.

Obsah

Úvod.....	9
1. Život a tvorba C. S. Lewise před 2. světovou válkou	11
1.1. Dětství v Irsku.....	11
1.2. Smrt matky a internátní školy.....	12
1.3. Studium na University College a první světová válka.....	13
1.4. Poválečná léta na Oxfordu.....	15
1.5. Nalezení víry.....	20
1.6. Inklingové, první literární úspěchy a hrozba války	22
2. Británie v letech 1941-1944	24
2.1. Společenská situace	24
2.2. Lewisovy osudy za druhé světové války	26
2.3. Role kultury za druhé světové války.....	29
3. Lewisovo působení v BBC: Od rozhlasu k <i>Jádro křesťanství</i>	31
3.1. BBC, Welch a hledání správného řečníka	31
3.2. Lewis poprvé v éteru: <i>Dobro a zlo</i>	33
3.3. Lewis podruhé v éteru: <i>Čemu věří křesťané</i>	36
3.2. Lewis potřetí v éteru: <i>Křesťanské jednání</i>	38
3.4. Lewis mezi Hovory	40
3.4. Lewis počtvrté a naposledy v éteru: <i>K Osobám – a ještě dál</i>	41
3.5. Poslední pokusy o spolupráci	45
3.6. Reakce veřejnosti a cesta ke knize <i>K jádro křesťanství</i>	48
4. Lewis poválečný: Narnie, Joy a konec života.....	56
4.1. Rozkoly na Oxfordu a vznik <i>Letopisů Narnie</i>	56
4.2. Profesura na Cambridge.....	59
4.3. Život s Joy Davidmanovou	60
4.4. Závěr života	64
4.5. Lewisův odkaz	66
Závěr	68
Seznam literatury	70
Internetové zdroje.....	71

Úvod

Díky přednášce Duchovní proudy v literatuře evropské moderny jsem se věnovala četbě autobiografických děl C. S. Lewise, *Zaskočen Radostí* a *Svědectví o zármutku* a návazně Lewisovým dílům beletristickým, počínaje od *Rad zkušeného d'ábla* až k apologetickým knihám *Velký rozvod* a *K jádru křesťanství*. Při jejich četbě jsem si uvědomila, jaký velký vliv měl Lewisův osobní příběh, a především historický kontext jeho života na jeho myšlení a beletristické dílo. Následně se mi dostala do rukou nejnovější a velmi oceňovaná biografie C. S. Lewise od britského teologa a spisovatele Alistera McGratha, *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok* (2018). Dlouhodobě se zajímám o rozhlasovou tvorbu, a bylo pro mě překvapivé, jak málo je v Lewisových autobiografiích i biografiích popsáno působení C. S. Lewise jako jednoho z významných hlasů, které povzbuzovaly britský národ během Druhé světové války prostřednictvím vysílání BBC.

Na radu vedoucí práce jsem se rozhodla zpracovat právě této téma, Lewisovu rozhlasovou tvorbu jako historický fenomén a její souvislosti. Nalezla jsem monografie Justina Phillipse *C. S. Lewis at the BBC* (2003) a *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography* (2016) od George M. Marsdena. Zajímaly mne přitom okolnosti Lewisovy cesty k angažmá ve stanici BBC a ke vzniku čtyř rozhlasových pořadů, vysílaných v letech 1941 až 1944. Zjistila jsem, že za druhé světové války byly tyto pořady mimořádně populární. Obsah těchto rozhlasových pořadů mapuje kniha *Mere Christianity* (1952) / č. *K jádru křesťanství* (1993) - její vznik navazuje přímo na Lewisovy Hovory pro BBC. Spisovatel totiž jednotlivé Hovory přepracoval a připravil pro souborné knižní vydání.

Diplomovou práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitola stručně nastiňuje život C. S. Lewise před druhou světovou válkou a poskytuje přehled klíčových událostí od spisovatelova dětství, přes studia a účast v první světové válce. Popisuje jeho složitou cestu k získání akademického titulu a postu na Oxfordské univerzitě. V této kapitole jsou jako primární zdroje použity dva Lewisovy životopisy; monografie *C. S. Lewis* od Alistera McGratha, nejaktuálnější přehledné zpracování Lewisova života. McGrath v několika případech na základě archivních materiálů mění zaužívanou chronologii některých událostí a doplňuje některé mezery v Lewisových biografiích. Dalším primárním zdrojem v této kapitole je biografie od Lewisova současníka, George Sayera, jedno z prvních historických pojednání o Lewisově životě a tvorbě. V této kapitole slouží

jako zdroj také Lewisova první autobiografie, *Surprised by Joy* (1955)/*Zaskočen Radostí* (1994).

Druhá kapitola ve zkratce líčí situaci britské společnosti za druhé světové války, aby byl čtenář zasazen do historického kontextu Lewisovy doby a dokreslení obrazu, proč se Lewisovy Hovory staly natolik populárními mezi britskými občany. V této kapitole je primárním zdrojem kniha *Dějiny Británie* (1999) od Kennetha O. Morgana a kolektivu autorů.

Stěžejní částí této diplomové práce je pak třetí kapitola, která se podrobněji věnuje Lewisově příchodu do BBC a jeho práci na vzniku jednotlivých Broadcast Talks / Hovorů, ale i o poválečném odkazu těchto Hovorů a vzniku samotné knihy *K jádru křesťanství*. V této kapitole se nejpodstatnějším zdrojem stala kniha *C. S. Lewis at the BBC* od Justina Phillipse a *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography* od George M. Marsdena.

Ve čtvrté kapitole je představeno finále Lewisova života a vliv, který měl jeho odkaz v jednotlivých dekadách po jeho úmrtí. Jednou z cenných složek tohoto odkazu je právě Lewisovo rozhlasové působení. Přetrvává do dnešních dní, a to zejména v podobě neutuchající obliby knihy *K jádru křesťanství*.

Při psaní práce jsem postupovala dle citační normy uvedené na stránkách KTF UK v odkazu Pravidla: formální úpravy akademických písemných prací, konkrétně podle oddílu 1.4 Bibliografické údaje, na radu vedoucí práce jsem se orientovala také podle recentních diplomových prací obhájených na naší katedře, zejména dle diplomové práce Martina Šenka *Dějiny teologické fakulty v Praze: Od založení do roku 1419*.

Názvy citovaných děl uvádím při první zmínce v následující podobě: titul originálu (první rok vydání)/titul překladu (rok českého vydání), dále již jen anglicky nebo česky, respektive slovensky, v závislosti na tom, zda jsem pracovala s anglickou, českou nebo slovenskou verzí knihy a z té případně také citovala. V první poznámce pod čarou, kde uvádím celý bibliografický údaj a stejně tak v Seznamu literatury na závěr práce uvádím u překladových děl informaci o překladateli.

1. Život a tvorba C. S. Lewise před 2. světovou válkou

1.1. Dětství v Irsku

Jeden z nejvýznamnějších anglických spisovatelů 20. století, laický teolog a apologeta, Clive Staples Lewis, po celý život přezdívaný Jack, se narodil 29. října 1898 v irském Belfastu. Jeho otcem byl Albert James Lewis (1863-1929) povoláním právníkem, jeho matkou Florence Augusta Lewisová (1862-1908), rozená Hamiltonová, dcera duchovního irské církve a na svou dobu velmi vzdělaná žena.¹

Prvorozený syn Warren Hamilton Lewis se narodil 16. června 1896. Po celý život se mu přezdívalo Warnie.² V roce 1905 se Lewisova rodina přestěhovala na předměstí Belfastu do domu Leeborough na Circular Street ve Strandtownu.³

Lewisova rodina pravidelně navštěvovala kostel sv. Marka, kde se Lewis seznámil s anglikánskou liturgií a modlitbami.⁴

Jak později píše v *Zaskočen Radostí*, už v raném věku poznal jistý náboženský prožitek, který popsal následovně:

„Je to neukojená touha, která je sama o sobě žádoucnější, než jakékoli ukojení. Nazývám ji radostí; je to ovšem v této souvislosti odborný termín, který bychom si neměli plést se štěstím, či slastí. Radost (ve smyslu, v němž toto slovo používám) má s nimi společné jen jedno jediné: skutečnost, že každý, kdo ji zakusil, po ní bude opět toužit. Nebýt toho, pak pokud bychom o této radosti uvažovali, mohli bychom říct, že je při ní člověk zvláštním způsobem nešťastný, že je vlastně druhem zármutku. Nicméně je tím druhem, po němž toužíme. Nevím, zda někdo, kdo ji okusil, byl ochoten ji vyměnit za všechny slasti světa – pokud by něco takového bylo možné. Radost ovšem nikdy v moci nemáme, zatímco slast mnohdy ano.“⁵

Ve svém dětství se setkal s touto radostí třikrát; jednou, když vzpomínal na chvíli, kdy mu bratr přinesl do dětského pokoje svou zahrádku, kterou tehdy Warren vyrobil. Podruhé díky příběhům pro děti v té době velmi populární autorky a ilustrátorky Beatrix Potterové (1866-1943). Třetí setkání zažil při čtení poezie, konkrétně *The Saga of King Olaf* (1863) od H. W. Longfellowa, kde při listování narazil na nerýmovaný překlad *Žalozpěvu*. Lásky k severským mýtům, a mytologii jako takové, ho provázela celý život.

¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*. Přel. Eva Baloghová, Bratislava: Fortuna Libri, 2018, s. 15-21.

² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 20-21.

³ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*. 2. vydání. Illinois: Crossway Books, 2004, s. 49.

⁴ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*, s. 22.

⁵ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*. 2. vydání. Přel. Dan Drápal, Praha: Brána domů, 21-22.

O tomto zážitku napsal: „*Rázem jsem se ale ocitl v obrovských prostorách severní oblohy a najednou prožíval palčivou, až bolestnou touhu po čemsi nepopsatelném.*“⁶ Lewis se v tomto hledání, v touze po nedosažitelném, považoval za básníka; svou radost také nazval jako *Sehnsucht*, tedy *modrý květ*, jako symbol roztouženosti lidské duše, kterou vyvolávala krása přírodního světa.⁷

Roku 1905 Lewisův otec Albert udělal první ze série nešťastných rozhodnutí ve vztahu ke svým synům a rozhodl se poslat devítiletého Warrena do internátu Wynyard School, která ležela severně od Londýna.⁸

Naopak Jack zůstal v Belfastu a zde byl ve svých raných letech soukromě učen matkou, která mu předala francouzštinu a latinu⁹, a guvernankou Annie Harperovou, od které získal základní vzdělání.

1.2. Smrt matky a internátní školy

Začátkem roku 1908 Lewisova matka Flora onemocněla rakovinou. Když bylo jisté, že pro ni nemoc bude smrtelná, Albert nechal poslat pro svého staršího syna, který se vrátil na začátku června 1908. Flora podlehla nemoci 23. srpna 1908 v den pětáctýřicetiletých narozenin svého muže.¹⁰

Lewis popsal tragédii, která postihla jeho rodinu, a zároveň vypovídá o jeho vztahu s otcem v následujících letech: „*Říká se, že sdílená bolest sblížuje.*“¹¹ To však dle Lewise nebyl jejich případ. Lewis psal o děsivé zkušenosti, kdy jako dítě sledoval svého otce, jak byl nešťastný ze ztráty ženy, a jak ho to tehdy od něj ochromilo a odcizilo vůči oběma synům. Věřil, že vážnou situaci s Warrenem Albertovi příliš neulehčovali, ve své výpovědi se nijak nevymlouvá, zároveň však také popisuje otcovy nestabilní nálady a neschopnost ovládat své emoce, což celou situaci ještě zhoršilo. „*Vinou zvláštní krutosti osudu ztrácel tento muž během oněch měsíců – aniž by to tušil – nejen manželku, ale i syny.*“¹²

⁶ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 20-21.

⁷ MCGRATH, Alistair. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 28.

⁸ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*, s. 49-50.

MCGRATH, C. S. *Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 29.

⁹ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 15.

¹⁰ V překladu L. Čelakovského z roku 1856: *Již zase těžké myslí? Třeba vyčkat jak příchodu, tak též i odchodu. Dozrát jest všecko!*

¹¹ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 21-22.

¹² LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 21-22.

Albert nesl nemoc a skon své ženy velice těžce, kvůli čemuž si oba syny až do konce života odcizil. Pouhé dva týdny po Flořině smrti poslal Warrena a Jacka z Irska pryč na studia.

Lewis následujících několik let prošel celkem čtyřmi internátními školami: Wynyard School, Campbell College, Cherbourg School a Malvern College.¹³ V tomto období, v roce 1911 Lewis vlivem změny prostředí, ztrátou matky a objevením jiných směrů ztratil víru. Začal se zajímat o okultismus a severskou mytologii.¹⁴ Albert Lewis se nakonec rozhodl poslat mladšího syna na studia za bývalým učitelem, Williamem Thompsonem Kirkpatrickem.¹⁵

O Velikonocích 1913 se Lewis krátce vrátil domů a spřátelil se s Arthurem Greevesem, který mu byl povahově velmi podobný. Byli přáteli po padesát let, z Lewisovy zachovalé korespondence jsou dopisy Arthurovi z těch nejpočetnějších.¹⁶

1.3. Studium na University College a první světová válka

Lewis byl poslán v září 1914 na studia k W. T. Kirkpatrickovi, kde byl jeho studentem do března 1917. Po dobu svých studií ke svému učiteli choval velkou náklonnost; Kirkpatrick ho seznamoval s klasickou literaturou a učil ho němčině, francouzštině, italštině, latině a klasické řečtině.¹⁷

Tou dobou začala v Evropě zuřit první světová válka. Lewis se po bratrově vzoru rozhodl přidat k armádě a studovat na Oxfordu, New College, kde chtěl dosáhnout vysokoškolského titulu.¹⁸

V té době přečetl knihu *Phantastes: A Faerie Romance for Men and Women* (1858)/*Snílci: Pohádková romance* (2012) od George McDonalda (1824-1905), která ho hluboce poznamenala; podnítila jeho imaginaci a zapůsobila smyslem pro svatost. Tehdy zastával názor, že nevyznává žádné náboženství, protože pro žádné z nich neexistuje důkaz. Mytologie byly podle něj pouhé lidské myšlenky, ačkoliv nepopíral, že kupříkladu Ježíš byl skutečnou historickou postavou, na rozdíl od jiných mytologických bohů.¹⁹

¹³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.32-35.

¹⁴ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.37-39.

¹⁵ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*, s. 79-90.

¹⁶ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.44-45.

¹⁷ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*, s. 91-94.

MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 34.

¹⁸ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 54-58.

¹⁹ SAYER, George. *Jack: A life of C. S. Lewis*, s. 106-108.

Koncem roku 1916 odjel složit stipendijní zkoušky, a třebaže se na New College nedostal, díky svým výsledkům nakonec získal stipendium na University College, kde mohl nastoupit do výcvikového důstojnického sboru.

Následně byl z Oxfordu přemístěn do Keble College, kde měl podstoupit důstojnický výcvik. Zde se seznámil s Edwardem Francisem Courtenayem „Paddym“ Moorem, který byl jeho spolubydlícím.²⁰

Jack dostal dočasné místo jako druhý podporučík Třetího praporu Somersetské lehké pěchoty, během dvou měsíců měl být v první linii v severní Francii, zatímco Paddy byl převelen ke střeleckému oddílu. Téměř měsíc své vojenské dovolené strávil u Paddyho a jeho rodiny v Bristolu, kde se sblížil s jeho matkou, paní Janie King Mooreovou (1872-1951). Paní Mooreová se stala pro Lewise jednou ze dvou osudových žen, které ho v životě provázely; tou druhou byla Joy Davidmanová.²¹

V listopadu byl Lewis náhle odvelen na frontu do Francie. Jeho pluk pobýval nedaleko Monchy-Le-Preux, které později inspirovalo jednu z Lewisových válečných básní *French Nocturne*.

V prosinci ho přemístili do Arrasu, kde zaujímal místo v druhé linii. Koncem ledna nebo začátkem února 1918 byl hospitalizován na tři týdny do Desáté nemocnice Červeného kříže v Le Tréportu se zákopovou horečkou.

Na konci února se připojil ke svému praporu na výcvik ve Wanquentine. Následně se jeho prapor přemístil 19. března na frontu do Fampoux, vesnici západně od Arrasu. Lewis se dostal do první linie proti poslednímu rozsáhlému německému útoku na západní frontě. Zde strávil víc než dva týdny v zákopech v drastických podmínkách.²²

Dne 15. dubna Lewisův somersetský lehký pluk zaútočil na vesnici Riez du Vinage, kterou obsadili Němci. Jedna německá bomba vybuchla blízko Lewise. Při výbuchu byl zabit seržant a úlomky z tohoto granátu zůstaly v Lewisově těle po zbytek jeho života. Jack byl hospitalizován v Šesté nemocnici britského Červeného kříže nedaleko Etaples, které leželo jižně od Boulogne.²³

Za válečného dění a při své hospitalizaci se snažil porozumět hroživé zkušenosti ve světle svých ateistických postojů. Jak odhaluje poezie z této doby, usiloval o to, aby si ve

MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.56-60.

²⁰ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 54-58.

MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 61-68.

²¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 83-85.

²² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.70-72.

²³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 80-81.

svém materialistickém vidění světa uchoval místo pro krásu a ducha. Zamýšlel se také nad tématem sexuality a přístupu k lidskému tělu v kontextu filozoficky pojaté antropologie. Došel k myšlence, že Hmota byla totožná se Satanem, a sem řadil také touhy těla, zatímco Krása se rovnala Duchu. Krása byla jedinou nehmotnou věcí, kterou dokázal nalézt. Hmotný svět byl věznicí, ze které na celém světě jedině lidé byli schopni uniknout skrz naděje lidského ducha, nicméně zde nebyl žádný Bůh, který by pomáhal. Lewis takové myšlenky čerpal z četby děl Arthura Schopenhauera.²⁴

Lewis si zařídil rekonvalescenci v Ashton Court, zotavovně v Bristolu. Byl sem přesunut koncem června a zůstal zde až do poloviny května. Tou dobou za ním začala jezdit paní Mooreová, matka jeho zesnulého přítele Paddyho, a nakonec se do Londýna se svou dcerou na nějaký čas přestěhovala, aby Lewisovi mohla být nablízku.²⁵

Při zotavování Lewis zaslal pokusně svazek své poezie do nakladatelství MacMillan, to ho však odmítlo. Nakonec byl rukopis přijat nakladatelem Heinemannem. Sbíрка měla vyjít pod titulem *Spirits in Prison*. Zaměřovala se na víru a zabývala se myšlenkou, že přirozený svět je satanská věznice a Duchovno – a Bůh, pokud existuje – odporuje „vesmírnému uspořádání“. Tato první Lewisova sbírka vyšla nakonec v květnu 1919, když bylo Lewisovi dvacet let, pod změněným názvem *Spirits in Bondage*. Část tvořila válečná poezie, většina básní však byla napsaná ještě před odchodem na frontu. Původně vyšla pod Lewisovým pseudonymem Clive Hamilton, tedy pod příjmením Lewisovy matky za svobodna.²⁶

Po svém zotavení se vrátil do služby. Po konci války byl Lewis propuštěn a demobilizován z nemocnice 24. prosince 1918. Na Oxford se vrátil 13. ledna 1919, kde zůstal i po dokončení svých studií dalších pětadvacet let.²⁷

1.4. Poválečná léta na Oxfordu

Od ledna 1919 Lewis pokračoval ve svých studiích na University College v Oxfordu. Už tehdy plánoval zůstat na akademické půdě a získat titul, za svůj obor si vybral *Literae Humaniores*, které se zaměřovalo na klasické jazyky a literaturu.

²⁴ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 74-77.

²⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 81-85.

²⁶ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 143-147.

²⁷ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 84-85.
SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 185.

V roce 1919 se seznámil s jedním ze svých budoucích nejbližších přátel – Owenem Barfieldem (1898-1997), který studoval angličtinu na Wadham College. Lewis později nazval Barfielda jako svého „nejmoudřejšího a nejlepšího neformálního učitele“²⁸, se kterým mnohokrát vedl intelektuální diskuze. Barfield se tehdy zajímal o antroposofii, myšlenkovou školu vytvořenou Rudolfem Steinerem kladoucí si za cíl zkoumat duchovní zážitky člověka. To se stalo hlavním předmětem sporu²⁹, který mezi sebou později Barfield s Lewisem po několik let vedli, a který jejich přátele nazývali jako „The Great War“ – Velkou válkou, která skončila příměřím mezi oběma přáteli.³⁰

Lewisovým druhým přítelem, kterého na studiích poznal, byl Nevill Coghill (1899-1980), irský student, jenž získal svůj první titul z historie na Exeter College.

Lewis ve volném čase navštěvoval paní Mooreovou, která si společně s dcerou Maureen pronajala dům na 28 Warneford Road.³¹

Své návštěvy a zvláštní vztah s paní Mooreovou, které přezdíval „the Minto“, se Lewis před svým okolím, snad kromě Arthura Greevese, snažil co nejvíc tajit. Přesná podoba tohoto vztahu se pak stala předmětem dlouhých spekulací mezi znalci a životopisci Lewise; zda se jednalo o čistě platonický vztah a paní Mooreová spatřovala v Jackovi náhradního syna po Paddyho smrti (ostatně, Lewis poznal paní Mooreovou ve stejném věku, v jakém jeho vlastní matka zemřela, bylo tedy možné, že mu suplovala mateřskou lásku), či zda někdy nabyl romantických rozměrů. Všichni se však shodují na tom, že si byli po celou dobu své známosti, a později i soužití, mimořádně blízcí.³²

V jarním trimestru roku 1920 začal studovat obor zaměřený na antiku, ze které později skládal zkoušky z filosofie a dějin starověku. Měl v plánu následující rok dokončit svá studia, splnit v červnu závěrečnou zkoušku a najít si zaměstnání na akademické půdě, nejlépe na univerzitě, kde studoval. Vzhledem k nedostatečnosti akademických míst mu jeho tutor poradil, aby vystudoval další obor, a tím by získal nejen stipendium na další rok, ale i větší příležitosti v zaměstnání.

Lewis složil zkoušky z římské historie a logiky a překladu z řečtiny a angličtiny. V tomto období také začal psát epickou báseň *Dymer*, která se měla stylem podobat Homérovi, Miltonovi a Tennysonovi. První náčrt básně vznikl už za jeho studia

²⁸ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 89-93.

²⁹ HOŠEK, Pavel: *C. S. Lewis – mýtus, imaginace a pravda*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 16-25.

³⁰ O hlubším porozumění sporu mezi Lewisem a Barfieldem píše Pavel Hošek ThD. ve své odborné publikaci *C. S. Lewis – mýtus, imaginace a pravda* vydaného v nakladatelství Návrat domů, 2004.

³¹ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*. Londýn: Flamingo, 1991, s. 80-83.

³² SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 151-154.

v Bookhamu u Kirkpatricka, psát ji začal až v roce 1922. Báseň byla publikována v roce 1926, nedosáhla však velkého úspěchu, ani pozitivní kritiky.³³

Kvůli zhoršující se finanční situaci Lewis nabídl v místních novinách *The Oxford Times* doučování studentů se zaměřením na klasickou literaturu. Pokoušel se také ucházet o místo přednášejícího učitele klasiky na univerzitě v Readingu a o pozici odborníka na klasickou literaturu na Magdalen College, v obou případech však nebyl úspěšný.

Paní Mooreová se v červnu 1922 přestěhovala do nového domu Hillsboro na 2 Western Road do Headingtonu, kde pomáhala Lewisovi v jeho nelehké finanční situaci.³⁴

Lewis začal studovat anglický jazyk a literaturu 13. října 1922 jako svůj druhý obor. Studium bylo velmi náročné; za rok se musel naučit látku, kterou běžní studenti studovali dva roky, jinak by dle oxfordských norem překročil povolený celkový počet trimestrů a nemohli by mu dát vyznamenání, na které se vázalo jeho stipendium.³⁵

Zatímco Lewis studoval anglický jazyk a literaturu, v roce 1922 byla založena British Broadcasting Company 33-letým skotským inženýrem Johnem Reithem. BBC začínala tehdy pouze se čtyřmi zaměstnanci, kteří objevili potenciál zcela nového komunikačního média. V době jejího vzniku mnozí považovali rozhlas za pouhý technický prostředek, který pomáhal navigovat lodě k pobřežím. Málokdo tehdy tušil, jaký dopad bude mít rozhlasové vysílání na životy lidí po celém světě. Předtím, než byla BBC financována z veřejných koncesionářských poplatků, získala své příjmy prodeji licencí s prvním logem BBC výrobcům krystalových přijímačů, v té době nejoblíbenějších domácích rozhlasových přijímačů.³⁶

Málokterá společnost byla natolik spojená s osobností, která ji založila, jako bylo BBC spojeno s Johnem Reithem, jehož třemi pilíři pro BBC, kterými se měla společnost ve službě pro veřejnost řídit, byly vzdělání, informace a zábava. Pouhých pět let po svém založení získala BBC svou královskou chartu a nebyla již společností, nýbrž korporací. Licenci na příjem vysílání tehdy mělo více než 2 miliony lidí, denně se jich přihlašovalo až tisíc. BBC se stala světovou jedničkou s bezkonkurenční pověstí veřejné služby a nestrannosti a plně se etablovala jako nedílná součást národního života; vysílala nejen

³³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s.116-117.

³⁴ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 100-101.

³⁵ SAYER, Jack: *A Life of C. S. Lewis*. s. 175-176.

³⁶ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*. Londýn: HarperCollins 2003, s. 13-14

přenosy z projevu královské rodiny, ale i zábavné pořady, hudební koncerty, předpověď počasí, ale i denní bohoslužby.³⁷

V červnu 1923 Lewis složil závěrečnou ústní zkoušku. Lewis, Coghill a pouzí čtyři další studenti získali trojitě prvotřídní vyznamenání (First Class Honors). V létě se pak rozhodl za finanční odměnu opravovat maturitní práce středoškoláků.³⁸

Po dlouhodobém hledání zaměstnání se na něj konečně usmálo štěstí – v University College hledali náhradu za titora filosofie, který měl odjet na rok do Spojených států, s nabídkou platu 200 liber. Následující akademický rok 1924 až 1925 Lewis strávil vyučováním a přednášením filosofie na University College.³⁹

V dubnu 1925 bylo Magdalen College oznámeno, že proběhne volba titora angličtiny, který měl poskytovat konzultace a instrukce studentům v akademickém oboru *anglický jazyk a literatura*. Také měl poskytovat přednášky i jiným fakultám na Oxfordu a dohlédnout na práce studentů anglické literatury. Lewis podal na toto místo žádost, a nakonec ho získal na počáteční pětileté období s ročním platem 500 liber. Díky novému zaměstnání již nemusel být na otci finančně závislý.⁴⁰

Dne 1. října oficiálně nastoupil a přestěhoval se na Magdalen College. Své studenty vyučoval prostřednictvím titorských schůzek, během nichž se po předčítání studentské eseje následovala Lewisova kritika a diskuze ohledně daného tématu. Lewis si rychle vysloužil pověst přísného a náročného titora. Ve volném čase chodil navštěvovat paní Mooreovou do Hillsboro.⁴¹

Lewisovy přednášky se staly velmi oblíbenými; psal je formou krátkých bodů a citátů, které chtěl zahrnout, nikoliv plynulých textů. Měl za cíl svým posluchačům předat informace formou plynulého výkladu, nikoliv jim látku předčítat. Jeho první přednáška se konala 23. ledna 1926 a zaměřovala se na romantické hnutí osmnáctého století. Jeho záběr byl široký; od anglických renesančních myslitelů ke středověké literatuře

³⁷ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*. Londýn: HarperCollins 2003, s. 14-21.

³⁸ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 104-105.

³⁹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 114-115.

⁴⁰ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 89-90.

⁴¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 117-120.

soustředící se na *Román o růži* a jeho následovníky.⁴² Některá témata z přednášek byla začleněna do knihy *Discarded Image*⁴³ z roku 1964.⁴⁴

Lewisovy přednášky se nekonaly pouze na Magdalen College; byl také členem fakulty anglického jazyka a literatury na Oxfordu a přednášel i na jiných kolejích této univerzity. Součástí jeho povolání byla i pravidelná zasedání fakulty, kterých se účastnil. Na jednom z těchto setkání se seznámil s Johnem Ronaldem Reuelem Tolkienem (1892-1973), s nímž se zpočátku dostal do sporu ohledně plánu vyučování anglické literatury na Oxfordu.⁴⁵

Navzdory prvotním antipatiím však mezi Lewisem a Tolkienem vzniklo velice silné přátelství. Jeho role byla určující zejména ve 30. letech, tehdy totiž ovlivnilo nejen intelektuální, ale také literární činnost obou mužů. Díky Lewisovým postřehům k Tolkienovým rukopisům vzniklo jedno z největších literárních děl 20. století – *Pán Prstenů*, a naopak skrze Tolkienův vliv byl Lewis o něco blíže k nalezení své víry, z čehož pak vychází i Lewisova literární kariéra.⁴⁶

V té době se zhoršil zdravotní stav Alberta Lewise. Lewis se o otce staral více než měsíc, následně se s vědomím, že se otcův stav zlepšil, se vrátil do Oxfordu. O dva dny později, dne 23. září upadl Albert Lewis do bezvědomí a 25. září 1929 zemřel. Lewis se po obdržení zprávy o nečekaném zhoršení otcova zdraví ihned vrátil, ale už bylo pozdě.⁴⁷

Po příjezdu do Belfastu vyřídil pohřeb i veškeré dědické záležitosti. Warren přicestoval 16. dubna 1930 na propustku za bratrem do Oxfordu, pak společně odjeli do Belfastu. Warren se po odchodu z vojenské služby přistěhoval za bratrem do Oxfordu. Jejich vztah byl obnoven a společně s paní Mooreovou našli nové bydliště v domě "Kilns" v Hadington Quarry na úpatí Shotover Hill.⁴⁸

⁴² WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 95-99.

DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 119-121.

⁴³ Nebyla přeložena do češtiny.

⁴⁴ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 167-173.

⁴⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 135.

⁴⁶ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 203-206.

MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 136-137.

⁴⁷ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 127-129.

SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 223-225.

⁴⁸ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 134-135.

1.5. Nalezení víry

Ve 30. letech se také udál postupný přerod Lewise v křesťana. Při sledování jeho příběhu je snadné pochopit, proč se označoval jako „nejzdráhavější konvertita“. V tomto období byl stále literárně neznámý; po prvotních básnických pokusech, které nikdy nedosáhly větší popularity, se prakticky vzdal snahy stát se velkým básníkem. Jeho hledání a nalezení víry mu však dalo základy budoucí literární tvorby, která mu později přinesla postavení uznávaného a slavného autora.

Na počátku 30. let bylo zjevné, že se Lewis snažil najít základní princip pořádku lidského života, který by nebyl výmyslem lidského vědomí, nýbrž vycházel z hlubšího pořádku. Jeho zájem o středověkou literaturu vycházel z přesvědčení, že tato literatura nesla svědectví pochopení jakéhosi „většího řádu“, o který západní svět přišel vlivem prvním světové války. Středověká literatura v sobě měla imaginativní vizi uceleného kosmického a světového pořádku vyjádřeného v básních. Jednalo se o „velký obraz“ vesmíru, který byl promyšlený do nejmenších detailů. Lewis tento způsob vnímání nazval „uvědomující“ imaginací – vykreslení skutečnosti, které je věrné tomu, jaké věci jsou, což moderní doba, potažmo moderní literatura, ztratila.⁴⁹

Lewisův zarytý materialismus a ateismus začal dostávat značné trhliny, když přednášel o filozofovi Georgi Berkeleym; ten spatřoval celou lidskou existenci závislou na Božím vnímání (*esse is percipi*) a věci jako existující skrze odvozené lidské vnímání. Po svých rozhovorech s Tolkienem Lewis seznal, že jako křesťan vidí svět v mnoha ohledech odlišným způsobem než ateista. Owen Barfield s ním vedl „Velkou válku“, diskutoval s Lewisem o antroposofismu proti jeho materialistickým postojům. Lewis později odmítl prostý materialismus ve prospěch idealismu, který hovoří o absolutním duchu. Tento posun byl ovlivněn právě Owenem Barfieldem a Cecilem Harwoodem, dalším z přátel z Lewisova a Tolkienova blízkého kruhu. Lewis a jeho přátelé ve svých debatách rozebírali otázku Absolutna, skutečného Ducha za představou hmotného světa, o něm se ostatně zmiňuje i v *Zaskočen Radostí*. Přesto začal být nespokojený se svým idealismem a pocítil významný myšlenkový posun, o kterém mluví jako o konverzi, třebaže jeho hledání víry ještě neskončilo.⁵⁰

⁴⁹ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 130-132.

MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 143-145.

⁵⁰ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 120-122.

Lewis svým myšlením zamířil k teismu; zpočátku uznal v jednom ze svých dopisů oxfordskému příteli Leu Bakerovi v roce 1920, že při „přemýšlení nad filosofickou otázkou existence hmoty dospěl k závěru, že tou ‚nejpříjemnější teorií‘ je ‚uznat nějaký druh Boha‘.“⁵¹

Tradiční datování jeho přechodu k víře v Boha je zasazeno do jara roku 1929, jak i Lewis psal v *Zaskočen Radostí*, třebaže Alister McGrath v Lewisově životopise tuto chronologii upravuje dle důkladného přestudování Lewisových osobních dopisů s Arthurem Greevesem a Owenem Barfieldem a posouvá Lewisovo objevení víry k březnu až červnu 1931.⁵² V *Zaskočen Radostí* Lewis popisuje dva zážitky; jeden z nich hovoří o cestě autobusem po Headington Hill při návratu domů do Hillsboro, kdy přemítal o lidské svobodě. V druhé části klečel a modlil se ve svém bytě na Magdalen College⁵³; tato střetnutí popsal následovně:

„Bůh je nepochybně Rozum sám. Bude ale rovněž rozumný v tom druhém, pohodlnějším smyslu? V té věci se mi nedostalo ani toho nejmenšího ujištění. Vyžadovalo ode mě totální vydání se, rozhodný skok do tmy. Dolehla na mě skutečnost, s níž nebylo možno uzavírat žádné smlouvy. Požadavek dokonce ani nebyl formulován jako ‚všechno nebo nic‘. Myslím, že toto stadium skončilo na oné autobusové zastávce, kdy jsem rozeplnul brnění a kdy sněhulák začal tát. Nyní zněl požadavek jednoduše: ‚Všechno!‘ [...] Jsem sám ve svém pokoji na Magdalenině koleji a večer co večer, jak jen na vteřinu přestanu pracovat, cítím, že se neustále pomalu přibližuje Ten, s nímž se tolik nechci setkat. To, čeho jsem se tolik obával, se mi nakonec přihodilo. V letním trimestru roku 1929 jsem se vzdal. Uznal jsem, že Bůh je Bůh. Klekl jsem si a modlil jsem se – té noci jsem byl patrně nejnešťastnějším a nejváhavějším konvertitou v celé Anglii.“⁵⁴

Dalším, velice důležitým krokem k přijetí křesťanské víry se stal rozhovor s Tolkienem a Hugo Dysonem (1896-1975), lektorem angličtiny na nedaleké Reading university. Tento rozhovor proběhl 19. září 1931 na večeri v Magdalen College. Zde se trojice akademiků věnovala tématům metafory a mýtu; po večeri se odebrali na procházku, avšak kvůli nepříznivému počasí nakonec skončili u Lewise, kde ve svých rozvahách nadále pokračovali. Jejich téma se stočilo ke křesťanství. Rozmluva, která se táhla až do brzkých ranních hodin, sehrála klíčovou úlohu v Lewisově duchovním životě.

⁵¹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C. S. Lewis: Family Letters 1905-1931. Volume I.* New York: HarperCollins, 2004, s. 509.

⁵² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 149-153.

⁵³ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 213.

⁵⁴ LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen Radostí*, s. 212-213.

Tolkien ten večer přesvědčil Lewise, jenž se stále zdráhal přijmout učení Ježíše Krista, že k Novému zákonu má přistupovat se stejnou imaginací a očekáváním, jako kdyby četl pohanské mýty s tím rozdílem, že mýtus Krista je pravdivým na rozdíl od jiných. Pro Tolkiena byl mýtus smyšleným příběhem, vykonstruovanou lží, která však mluví o zásadních pravdách. Mýty v sobě nesly střípky pravdy, nikoliv však celý obraz. Co je smysluplné, to předchází pravdivosti. Křesťanství tak poskytlo úplný obraz, který převyšoval všechny ostatní nedokonalé a neúplné kousky pravdy a porozumění skutečnosti. Křesťanství bylo dokončením všech nedokonalých a částečných obrazů skutečnosti, které v sobě nesly pohanské mýty. V tomto Tolkien pomohl spojit Lewisovi svět rozumu a svět imaginace.⁵⁵

Tento rozhovor Lewise hluboce poznamenal. Nedlouho poté, kdy společně s bratrem Warrenem vyrazili na výlet do Whipsnade Zoo po cestě seznal, že dospěl k víře v božství Ježíše Krista, třebaže McGrath celou chronologii přijetí křesťanské víry upravuje⁵⁶, opět z dostupné korespondence a vnitřních souvislostí; po oné večeři v září 1931 Lewis napsal svému příteli Arthuru Greevesovi, že přešel z víry v Boha k víře v Krista. Na první svátek vánoční roku 1931 Lewis navštívil poprvé Bohoslužbu v Kostece Svaté Trojice v Headington Quarry, následně pak po cestě do Whipsnade Zoo, kterou absolvoval s bratrem Warrenem, došel k přijetí křesťanské víry v červnu 1932.⁵⁷

1.6. Inklingové, první literární úspěchy a hrozba války

Roku 1933 byl Lewis znovu zvolen za tuctora angličtiny; tento post vykonával až do roku 1954, kdy přešel na Cambridge. Díky jeho dobré pověsti oblíbeného přednášejícího mu univerzita jako uznání udělila další tituly, od roku 1935 se stal fakultním přednášejícím anglické literatury, poté byl v roce 1936 uveden jako fakultní přednášející anglické literatury.

Když Lewis navštívil od 15. do 29. srpna 1932 Arthura Greevese, během pár dnů napsal knihu *The Pilgrim's Regress* (1933)/*Poutníkův návrat* (2018). Název této knihy odkazuje na klasické dílo Johna Bunyana *The Pilgrim's Progress* (1678)/*Cesta poutníka*

⁵⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 153-158.
SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 224-226.

⁵⁶ Původní chronologie byla psaná následovně – po večeři s Dysonem a Tolkienem se Lewis vypravil s bratrem do Whipsnade Zoo 28. září 1931, načež 1. října 1931 napsal Arthurovi Greevesovi, že se stal křesťanem.

⁵⁷ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 158-165.

(1815). V tomto prvním epickém díle Lewis shrnuje své filosofické a teologické myšlenky pomocí obrazů a cesty hlavního hrdiny, který je rozpolcen mezi rozumem a emocemi. Po dokončení tohoto románu napsal v lednu 1933 šéfredaktorovi londýnského nakladatelství J. M. Dent, které jeho dílo přijalo k vydání. O dvacet let později, kdy byla kniha nadále hojně vydávána, Lewis vydání aktualizoval a poskytl úvodní poznámku k některým jejím nesrovnalostem.⁵⁸

Ve 30. letech byl Lewis také ovlivněn literární skupinou *Inklings* (*Inklingové*). Prohlubující se přátelství s Tolkienem způsobilo, že mu Tolkien v únoru 1933 předčítal své literární pokusy, včetně *The Hobbit* (1937)/*Hobita* (1979), který následně vyšel v roce 1937. Lewis mu na oplátku četl rukopis *Poutníkova návratu*.⁵⁹

Lewis i Tolkien byli členy literárních klubů, společností a kroužků, které se v té době na Oxfordu hojně vyskytovaly. Z jejich dvoučlenného jádra však postupně vznikla skupina Inklingové⁶⁰, založená v roce 1933 – ta sloužila k neformálním literárním, ale i společenským setkáním, jež se zaměřovaly na předčítání literárních děl, jejich následné kritice a diskuzi. Inklingové existovali přibližně 30 let. Jejich setkání byl nejprve přítomen Warren Lewis, později byli na jejich pravidelná setkání přizváni i Owen Barfield, Hugo Dyson, Nevill Coghill a další

Tato setkání většinou probíhala o čtvrtčních večerech, které občas doplňovali schůzkami v úterý v hostinci *Eagle and the Child* v St. Giles, nebo během letních měsíců i v jiných z okolních hostinců. Úterní setkání byla veskrze společenská, čtvrtční se věnovala předčítání děl a diskuzím. V roce 1947 se skupina začala postupně rozpadat; její členové postupně polevovali ve svých setkáních, až se přestali scházet úplně.⁶¹

Lewis po *Poutníkovi návratu* pokračoval v literární tvorbě, pracoval na studii o dvorské lásce ve středověku nesoucí název *The Allegory of Love*. Práci rozpracoval kolem roku 1928, kdy začal psát první kapitolu. V únoru 1933 napsal žádost s vydavatelstvím Dent, aby mohl vydat svoji další knihu v Clarendon Press v Oxfordu; dle Lewise nebyla pro nakladatelství Dent a jeho čtenáře *Allegory of Love* vhodná vzhledem k tomu, že se

⁵⁸ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 175-180.
CARPENTER, Humphrey: *The Inklings*. New York: George Allen & Unwin (Publishers) Ltd., 1978, s. 50-53.

⁵⁹ CARPENTER, Humphrey: *The Inklings*, s. 62.

⁶⁰ Název nese dvojsmysl – v češtině *inkling* znamená „ponětí“, „náznak“, a také je v něm odvození od anglického slova *ink*, tedy „inkoust“.

⁶¹ CARPENTER, Humphrey: *The Inklings*, s. 70-73.

MCGRATH, C. S. *Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 180-187.

jednalo o akademickou práci. Nakladatelství mu vyhovělo a *Alegorie* byla vydána v roce 1936.

Allegory of Love byla věnovaná Owenu Barfieldovi. Tato kniha přinesla Lewisovi dalšího z jeho budoucích blízkých přátel – Charlese Williamse (1885-1945), autora románu *The Place of Lion*. Williams pracoval jako redaktor, který měl *Allegory of Love* připravit propagační materiály. Jejich přátelství začalo zdvořilou korespondencí, ve které Lewis chválil Williamsovi jeho román. V odpovědi pak Williams chválu oplatil na *Allegory of Love*.⁶²

Tato studie o dvorské lásce vyhrála pamětní cenu sira Izraela Gollanca v roce 1937, kterou udělovala Britská akademie za výjimečnou publikaci, což bylo pro Lewise velké vyznamenání.⁶³

Další Lewisovou knihou se stali *Out of the Silent Planet* (1938)/*Návštěvníci z Mlčící planety* (1955), první kniha *Space Trilogy* (1938, 1943, 1945)/*Kosmické trilogie* (1995, 1995, 1997), napsaná v žánru science fiction. *Návštěvníci* vznikli pod kritickým okem Inklingů a Tolkiena, který v té době začal pracovat na *The Lord of the Rings* (1954)/*Pánovi Prstenů* (1990). Lewis v *Návštěvnících* odmítl zobrazit mimozemšťany jako antagonisty a nepřátele lidstva. Jeho ztvárnění mírumilovných cizích forem života, které mají silné duchovní založení, má doposud na sci-fi žánr značný vliv.⁶⁴

2. Británie v letech 1941-1944

2.1. Společenská situace

Po vypuknutí války v září 1939 britská vláda začala připravovat předválečná opatření, aby se vyhnula veřejné panice a zachovala bezpečí civilistů. Jeden a půl milionu žen a dětí byly evakuovány z velkých měst během prvních měsíců války, což nutilo místní authority (s přispěním mnoha dobrovolnických organizací) zřídit přídělová centra, která rozdělovala jídlo, oblečení, benzin a další zboží. Mnoho z evakuovaných se však brzy vrátilo zpátky do Londýna a dalších větších měst, třebaže při pozdějších náletech v květnu 1940 lidé opět odjížděli na venkov. Napříč celou válkou bylo evakuováno přes čtyři

⁶² DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 173-177.
SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 290-291.

⁶³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 191.

⁶⁴ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 178-184.
SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 297-300.

milionu žen a dětí, někteří do táborů a hostelů, na venkov, či v některých výjimkách dokonce i do Severní Ameriky.⁶⁵ Mužům, ženám a dětem bylo rozdáno celkem třicet osm milionů plynových masek.

Pro Brity nastaly první měsíce takzvané „falešné války“, která trvala až do dubna 1940. Veškeré boje zuřící na evropském kontinentu pro ně byly vzdálené, třebaže probáhalo rozsáhlá protiletectká opatření. V parcích se zřídily zákopy, ve vzduchu byly zřízeny balonové protiletectké uzávěry, na střechách veřejných budov umístěny protiletadlové zbraně.⁶⁶

Od začátku války všechny národní nemocnice – ať už se jednalo o elitní dobrovolné instituce, či malá vesnická zdravotní centra – dostaly pod správu národní Emergency Medical Service.⁶⁷

V dubnu 1940 válka nabrala nečekaný spád, kdy Německo napadlo Norsko. Tento útočný krok předcházely porážky britské námořní a vojenské síly u Narviku. Hitler postupoval v obsazování Holandska a Belgie, zatímco Francie se dala na ústup.

Začátkem května 1940 se osm členů konzervativní strany vzepřelo Chamberlainově velení. Chamberlaine následně rezignoval 10. května. Do čela zasedl Winston Churchill jako válečný ministerský předseda. Vláda vytvořila koalici labouristické a liberální strany, ze které se zřídil válečný kabinet, zaměřující se na zásoby, informace, produkci vzdušných zbraní a válečnou ekonomii. Británie zahájila plnou mobilizaci, včetně „domovské gardy“ civilistů.⁶⁸ Válečný ministr Churchill ve svém památném projevu přislíbil národu, že „budou bojovat“.⁶⁹

Náhlé změny ve vládě a blížící se nebezpečí ze strany Němců silně otrásl životem Britů. Největší bitvy o Británii se odehrály nad jejich hlavami, neboť od poloviny srpna nepřátelské *luftwaffe* přelétaly kanál La Manche a bleskovými akcemi bombardovaly britská letiště a letecké závody, později větší města a přístavy jako Londýn, Coventry, Plymouth, Liverpool, Hull, Swansea a další. Třebaže lidé těmto vzdušným náletům

⁶⁵ HARRIS, Jose. *War and Social History: Britain and the Home Front during the Second World War*. In: BURK, Kathleen – GEARY, Dick (ed.s). *Contemporary European History. Vol. I.*, Cambridge: Cambridge University Press 1992, s. 22-23.

⁶⁶ MORGAN Kenneth O. – KOLEKTIV: *Dějiny Británie*. Přel. Ivo Šmolodas, Miloslav Korbělík, Michal Kalina, Jana Spurná, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1999, s. 486.

⁶⁷ HARRIS, Jose. *War and Social History: Britain and the Home Front during the Second World War*. In: BURK, Kathleen – GEARY, Dick (eds.). *Contemporary European History. Vol. I.*, s. 22.

⁶⁸ MORGAN Kenneth O. – KOLEKTIV: *Dějiny Británie*, s. 486-487.

⁶⁹ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*. Princeton: Princeton University Press 2016, s. 21.

vytrvale vzdorovali,⁷⁰ raněných přibývalo, což způsobilo nečekanou zdravotnickou krizi v ošetřování dlouhodobě nemocných. Protiraketové kryty ve velkých městech se brzy zaplnily chudými, chronicky nemocnými, či starými lidmi bez domova, kteří neměli kam jít. Jednalo se o problém, který poprvé v britské historii nutil převzít vládu finanční zodpovědnost za civilní zdravotní péči a zajištění nemocničních lůžek.⁷¹ Nejhorší nálety se uskutečnily mezi zářím 1940 a květnem 1941, zabily totiž více než dvacet tisíc lidí a desetitisíce dalších zranily. Nejdlejší nálety trvaly padesát osm nocí za sebou.⁷²

Válka si vyžádala převratné změny v charakteru a struktuře populace, třebaže se kromě národní hrdosti a pospolitosti také objevily i stinné stránky hlubokého egalitářství a zachování celého britského impéria včetně všech jeho kolonií.⁷³

Zoufalá situace vyžadovala ekonomickou blokádu – vláda zavedla přísnější přidělový systém, aby zamezila nejen hladomoru, ale i přílišnému shromažďování potravin. Od začátku války byl na přiděl benzin, později se k němu přidalo i máslo, slanina, cukr, maso, čaj a margarín v roce 1940, sýr a oblečení v roce 1941. Následovalo mýdlo, sladkosti a čokoláda v roce 1942. Zvláštní přiděly pak byly udělovány dětem, kojícím matkám a pracovníkům v těžkém průmyslu. Byly zřízeny jídelny a kantýny pro pracující.

Nová pravidla platila i pro nábor do armády; odváděli se muži mezi 18 a 45 lety, jejich místa zaplňovaly nezaměstnaní, či neschopní aktivní služby, čímž se postupně vytratila předválečná nezaměstnanost. Zavedl se i dobrovolný nábor žen, kdy od počátku roku 1941 byly zavedeny odvody bezdětných žen od 20 do 30 let do průmyslu, nebo do války (tzv. *Women's Land Army*). Tradiční správa byla výrazně omezena; funkce původních úředníků a farníků převzali jmenovaní regionálními komisaři.⁷⁴

2.2. Lewisovy osudy za druhé světové války

Po vyhlášení druhé světové války byl Warren Lewis povolán do aktivní vojenské služby a poslán do Francie. Po Warnieho odjezdu do Kilns Lewis s paní Mooreovou a

⁷⁰ MORGAN Kenneth O. – KOLEKTIV: *Dějiny Británie*, s. 487.

⁷¹ HARRIS, Jose. *War and Social History: Britain and the Home Front during the Second World War*. In: BURK, Kathleen – GEARY, Dick (eds.). *Contemporary European History. Vol. I.*, s. 22.

⁷² MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, 19.

⁷³ MORGAN Kenneth O. – KOLEKTIV: *Dějiny Británie*, s. 489-490.

⁷⁴ HARRIS, Jose. *War and Social History: Britain and the Home Front during the Second World War*. In: BURK, Kathleen – GEARY, Dick (eds.). *Contemporary European History. Vol. I.*, s. 22-23.

Maureen přijali čtyři evakuovaná děvčata, která byla poslána na venkov z bombardovaného Londýna.

V této době vznikla také Lewisova kniha esejů *Learning in Wartime (1939)*, které napsal krátce po září 1939, a ve které poukazuje na fakt, že válka nevytváří novou situaci, nýbrž zhoršuje lidskou existenci natolik, že ji nelze ignorovat. On sám měl obavy z toho, že se ho týkala branná povinnost. Byl však ujištěn prezidentem Magdalen College, že vzhledem k jeho blížícím se jednačtyřicátým narozeninám se něčeho takového nemusí obávat.⁷⁵ Přesto se Lewis stal v létě 1940 členem dobrovolníků místní domobrany. Jeho povinností se staly noční hlídky po Oxfordu.⁷⁶

V září 1939 bylo evakuováno nakladatelství Oxford University Press z londýnské kanceláře, odkud byl jeho personál přesunut do Oxfordu. Mezi nimi byl i Charles Williams, který se na Lewisovo pozvání stal pravidelným členem Inklingů. Kvůli nedostatku přednášejících se také stal přednášejícím na fakultě angličtiny. Jeho přednášky mu vynesly uznání a velkou oblibu mezi studenty.⁷⁷

Lewis začal pracovat na novém díle, které předčítal na setkání s Inklingy, která jim byla při vydání dedikována. Jednalo se o jeho první dílo s tematikou křesťanské apologetiky – *The Problem of Pain (1940)/Problém bolesti (1998)*. Jak název napovídá, jeho dílo se zabývalo lidským utrpením, které se obracelo ke zdánlivě hluchým nebesům a mlčícímu Bohu.⁷⁸

Warren Lewis se vrátil do Oxfordu po propuštění z aktivní služby 16. srpna 1940. Připojil se zde k oxfordské domobraně s hodností řadového vojáka. Oba bratři Lewisové se tak opět shledali.⁷⁹

V červnu 1940 začal Lewis psát nové dílo formou fiktivních dopisů, původně pojmenované jako *As One Devil to Another*, ve kterém měl starší ďábel zaučovat nováčka. Tyto dopisy, později sebrané a přejmenované na *The Screwtape Letters (1942)/Rady zkušeného ďábla (1992)* vycházely po jednatřiceti částech v anglikánském magazínu *The Guardian* mezi květnem a říjnem 1941.⁸⁰

⁷⁵ Branná povinnost platila pro muže ve věku osmnácti až čtyřiceti let s trvalým pobytem ve Spojeném království.

⁷⁶ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 265-269.

⁷⁷ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 200.

⁷⁸ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 270-272.

⁷⁹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 202.

⁸⁰ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 272-276.

Lewis s přijetím křesťanství a kvůli válečné nejistotě cítil potřebu mít duchovního důvěrníka, který by ho vedl. Napsal proto v roce 1941 list otci Walteru Adamsovi (1869-1952), vyššímu anglikánskému knězi s pověstí vynikajícího duchovního poradce a zpovědníka, ve kterém ho žádal o duchovní vedení. Svou první zpověď pak absolvoval v říjnu 1941.⁸¹

Lewis se kromě domobrany také zapojil do přednášek pro základny Královských leteckých sil (RAF). Tento návrh mu poslal W. R. Mathews, děkan Katedrály sv. Pavla v Londýně, který mu přislíbil sponzorování za jeho přednášky. Mathews chtěl mladým mužům hlásící se do služby dát přístup ke křesťanské nauce a povzbuzení. Maurice Edwards, kapitán RAF, s tímto návrhem souhlasil a odcestoval do Oxfordu, aby tento návrh Lewisovi předložil. Zprvu si nebyl jistý, jestli Lewis ze svého akademického postu bude schopen mluvit k mladým mužům, z nichž většina nedosáhla vysokého vzdělání. Lewis se rozhodl mluvit bez příkras a metafor. První hovor k mužům se uskutečnil na 10. výcvikové základně RAF v Abingdonu poblíž Oxfordu. Lewis tuto zkušenost považoval za neúspěšnou, přesto RAF požádalo o další přednášky.⁸²

Dne 7. února 1941 ho také kontaktoval výkonný redaktor Dr. James Welch z BBC, neboť četl jeho *Problém bolesti*, a pozval ho, aby přijel do BBC.⁸³

⁸¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 210.

⁸² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 211-213.
SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 282-283.

MARSDEN, George M.: *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 30-31.

⁸³ PHILLIPS, Justin: *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*. Londýn 2003, s. 78-79.

2.3. Role kultury za druhé světové války

Kultura a umění přinesla nový impuls vrátit se ke starým hodnotám. Za patronace Rady pro rozvoj hudby a výtvarného umění CEMA, která vznikla za války, se dostala do uměleckého prostředí hudba; například klavírní koncerty, které se hrávaly v období náletů v Londýně. Ve filmovém průmyslu se prosazovala válečná témata, která prohloubila tvůrčí realismus. Jeden z největších přínosů však tvořila rozhlasová stanice BBC, která sloužila v té době jako největší zdroj kulturní komunikace.⁸⁴

The British Broadcasting Corporation byla nekomerční společnost, která sloužila britské společnosti na základě královské listiny. Společnost samotná měla výslovně křesťanský charakter. Zakládající generální ředitel, sir John Reith, byl hluboce věřící Skot, který společnost vedl až do roku 1938. Reith byl přesvědčen, že rozhlasové médium nemělo společnost pouze bavit, ale také vzdělávat. Pod jeho vedení se vysílaly denní bohoslužby (*The Daily Service*, běžně každé ráno mezi 10:15 a 10:20), meditace a hudba během týdne a také zahrnovala mše a další křesťanské programy o nedělích.⁸⁵

Válka BBC změnila; rozhlas sehrál klíčovou úlohu v udržování morálky a odvahy národa. Nedostatek tištěných novin způsobil, že se společnost obracela k vysílání na rádo BBC. Společnost ukončila své regionální vysílání a soustředila se na vysílání domácího rádiového přenosu stanice, která byla známa jako „BBC Home Service“. BBC začalo vysílat reprízy zábavných pořadů, taneční hudbu a sportovní přenosy v neděli pro rozptýlení vojenských sil ve válce.⁸⁶

Kromě nich se také vysílaly informační rozhlasové pořady o zahradničení, medicíně, a dalších. Tyto pořady vedl jeden řečník a měly předem připravený scénář. Avšak rozhlasový křesťanský pořad, který by někdo vedl hlasem s potřebnou dávkou autority, a který by v posluchači vzbuzoval důvěru a sympatii, stále chyběl.

James Welch měl na starost Religious Broadcasting Department (Oddělení religionistického vysílání) a hledal někoho, kdo by se stal ve válečných časech „hlasem víry“; někým, kdo by zabezpečil národu náboženské vyučování a inspiraci. Věděl o velké

⁸⁴ MORGAN – KOLEKTIV, s. 492.

⁸⁵ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 23-25.

⁸⁶ MCGRATH, Alister. C. S. *Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 211.

propasti mezi veřejným formálním uznáním křesťanství a jeho skutečným praktikováním britským obyvatelstvem.⁸⁷

Vliv na to měl vzestup bolševismu, freudismu, antropologie a nových věd, které ohrožovaly tradiční představy o náboženství a společnosti, mravy se uvolňovaly, začala se více probírat sexualita. Ve třicátých letech v neděli do kostela nechodilo ani deset procent Britů, stejně tak prudce poklesla docházka v nedělních školách. Britové však nadále nechávali své děti křtít, sezdávali se v kostelech, nebo pořádali pohřby, třebaže instituce jako taková upadala.⁸⁸

Welch již vyzkoušel podobný formát pro religiózní vysílání a byl si dobře vědom výhody toho, kdy dotyčný řečník jako laik zodpovídá posluchači otázky, které si pokládá dennodenně. Kvůli porážce Francie se BBC rozhodlo zakázat výstupy pacifistů. Všeobecná zásada byla také nezahrnovat do pořadů extremistické názory, kvůli čemuž BBC neposkytovala zahrnout do svého vysílání fundamentalisty, nebo další menší sekty. Levicoví ateisté navíc protestovali proti explicitně křesťanskému zaměření vysílání.⁸⁹

William Temple, biskup z Yorku (později se stal arcibiskupem z Canterbury v roce 1942) byl Welchův přítel a pravidelný řečník na BBC. Avšak jeho progresivní sociální názory (publikované v roce 1942 jako *Christianity and the Social Order*) přinesly kritiku od konzervativců, které se zejména týkaly toho, že využívá své náboženské projevy pro stranickou politiku.

V polovině roku 1941 v BBC došlo k usnesení, že by řečník náboženského pořadu neměl promlouvat o ekonomických nebo politických tématech. Daný řečník by také měl při vysílání upozornit, pokud by se chystal uvést kontroverzní názor..⁹⁰ Welchova volba padla na Lewise.⁹¹

⁸⁷ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 25.

⁸⁸ WASSON, Ellis: *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*. Přel. Tomáš Znamenáček, Praha 2010, s. 302.

⁸⁹ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 23-26.

⁹⁰ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 26-27.

⁹¹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 78-79.

3. Lewisovo působení v BBC: Od rozhlasu k *Jádro křesťanství*

„Vzpomínám si, jak jsem byl ve středu večer v hospodě plné vojáků. Ve tři čtvrtě na osm barman pustil rádio, když začal Lewisův pořad. „Poslouchejte tohoto chlápka,“ vykřikl. „Opravdu stojí za to ho poslouchat.“

*A ti vojáci skutečně celých patnáct minut pozorně poslouchali.*⁹²

3.1. BBC, Welch a hledání správného řečníka

James Welch hledal vhodného kandidáta na pozici rozhlasového řečníka. Do té doby se s Lewisem nikdy nesešel, přesto o něm slyšel a přečetl jeho knihu *Problém bolesti*, která se mu velmi líbila. Welch napsal 7. února 1941 Lewisovi dopis, ve kterém mu navrhoval rozhlasový pořad pro běžného posluchače s křesťanskou tematikou. Welchovým prvotním návrhem bylo, aby mluvil o křesťanské, nebo naopak nedostatku křesťanské literatury, načež by přešel od této analýzy k něčemu pozitivnímu. Jako druhý návrh předestřel sérii křesťanských promluv, které by Lewis vyprávěl ze svého laického pohledu. Welch také podotknul, že si je vědom toho, že mikrofon je omezující, mnohdy rozčilující nástroj, přesto skrze rozhlasové médium se může jeho pořad mezi víc než milion posluchačů. Navrhl mu, zda by nemohl nabídku prodiskutovat s jeho kolegou, Ericem Fennem, hlavním asistentem v oddělení religiózního vysílání.⁹³

Lewis odpověděl 10. února střídavě, přesto pozitivně, že by mu literární témata nevyhovovala. Raději by se věnoval druhému návrhu, kdy by základy křesťanství prezentoval modernímu posluchači. Mluvil by především o zákonu přírody a objektivitě dobra a zla. Ve svém dopise⁹⁴ dále navrhl, že by se až do konce pořadu nezmínil o křesťanství. Jako název navrhl *The Art of being Shocked (Umění býti šokován)* nebo *These Humans (Tito lidé)*.⁹⁵ Také zmínil, že třebaže s rozhlasovým pořadem souhlasí, musí vyčkat na prázdninové volno na univerzitě, neboť nadále přednášel.

⁹² SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 278.

⁹³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 212.

⁹⁴ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, New York 2004, s. 470.

⁹⁵ V překladu *Umění býti šokován a Tito lidé*.

PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 77-81.

Lewis si byl moc dobře vědom, jak je společnost víře odcizena, třebaže Velká Británie byla nadále křesťanskou zemí. Jeho další promluvy k vojákům RAF mu daly dostatečnou přípravu k adresování lidí z různých vrstev společnosti. Věděl, že bude muset mluvit velice jednoduchým jazykem a dávat si pozor na možné dvojsmysly, kdy kupříkladu slovo „creature“ pro běžného člověka neznamenal „bytosť“, nýbrž „zvíře“.⁹⁶

Po obdržení Lewisovy pozitivní odpovědi Welch předal přípravu Fennovi. Řediteli religiózního vysílání byl přednesen návrh obou titulů pořadu, které Lewis navrhl; souhlasil s *The Art of being Shocked*, to však mělo být dořešeno později. Souhlasil s naplánováním Lewisových pořadů do letních měsíců a navrhl, že se za Lewisem vypraví. Fenn následně v korespondenci Lewisovi předestřel plán na sérii čtyř živých vysílání v srpnu nebo v září, vysílané každou středu začínaly mezi 19:40 a 20:00. Ve svém dopise navrhl schůzi, na které by probrali podrobnosti.⁹⁷

Lewis s Fennovým plánem souhlasil.⁹⁸ Sešli se na konci dubna 1941, mezitím Fenn zarezervoval v programu BBC místo pro Lewisův pořad, mělo se jednat o čtyři týdny se začátkem vysílání 6. srpna 1941. Na začátku května Lewis poprvé usedl za mikrofon, později Arthurovi Greevesovi napsal, že byl naprosto nepřipraven slyšet svůj nahraný hlas, který prakticky nepoznával.⁹⁹

Lewisův přednes musel být připraven dostatečně dopředu pro schválení Fennem, a pak být pročištěn cenzorem. Na možné dovětky nebylo místo. Jeho přednes musel také splňovat určitou délku, aby se vešel do programu vysílání. Lewis se tak měl vydat do Londýna, aby pořad mohl vysílat naživo, čímž riskoval vlastní bezpečí.

Tou dobou, v noci z 10. na 11. května 1941, byl Londýn pod nejhorším bombardováním, které bylo německou odvetou za bombardování Berlína a dalších měst. Bylo během něj zabito 1400 lidí. Bomby zničily House of Commons, střechu Westminster Hall, část Westminster Abbey byla zbořená, zasažena byla také katedrála sv. Pavla. Všechny čtyři hlavní vlakové trati byly poničeny.¹⁰⁰

O dva dny později Lewis dokončil základní návrh rozhovorů a poslal ho Ericu Fennovi, který stále nebyl příliš nadšen Lewisovým titulem. Lewis se sám potýkal

⁹⁶ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 32-33.

⁹⁷ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 34.

⁹⁸ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 471.

⁹⁹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 486.

¹⁰⁰ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 86-87.

s překážkami pramenícími zejména ze snahy vytvořit pořad pro co nejširší publikum, nicméně ve svém psaní vytrval.

Dne 3. června Fenn obdržel první dva scénáře, které zhodnotil pozitivně, třebaže Lewisovi navrhl další schůzku. Kvůli přesnosti programu rozhlasu musel být text napsán tak, aby se vešel do vymezené časové doby, což vyžadovalo praxi a přesnost, nemluvě o rychlosti předčítání při samotném vysílání. Stříhy byly možné jen tehdy, pokud byly domluvené dopředu, nemohly se provádět zpětně. Nesměly nastat ani dlouhé prodlevy kvůli snaze prolomit rozhlas nepřátelským vysíláním z Německa.

Kromě přípravy scénářů k pořadu Lewis přijal pozvání kázat v kostele Panny Marie v Oxfordu, které se mělo konat 8. června. Jeho kázání bylo později publikováno pod názvem *The Weight of Glory* v deníku *Theology* v listopadu 1941.¹⁰¹

V druhém červnovém týdnu se Lewis s Fennem znovu setkali, shodli se na titulu a tématech pořadu. Původně navrhované názvy nakonec odmítli. Pořadí bylo následující: 6. srpna měla být tématem *běžná slušnost*, 13. srpna *vědecký a morální zákon*, 20. srpna *materialismus nebo náboženství?* Poslední část pořadu se měla vysílat 27. srpna a nesla sugestivní název: *Co s tím můžeme udělat?*

Fenn požádal Lewise, aby si vyhranil 1. října pro možnou schůzku, kde by společně prošli došlou korespondenci a možné otázky, které by vzešly od posluchačů pořadu. BBC však nesouhlasila s nově navrženým názvem *Inside Information (Vnitřní informace)*; vzhledem probíhající válce se takové pojmenování mohlo stát zavádějící. Fenn se nakonec s Lewisem shodli na novém názvu *Right or Wrong – Dobro a zlo*.¹⁰²¹⁰³

3.2. Lewis poprvé v éteru: *Dobro a zlo*

Další částí v přípravě pořadu byla zkouška samotného textu. Fenn pozval Lewise na zkušební předčítání scénáře 31. července a třebaže byl Lewis už zkušený řečník a přednášející, rozhlasové médium bylo pro něj něco nového. Bylo nutné vyzkoušet text ve čtené podobě, rychlost hlasu a také přirozené pomlky.¹⁰⁴

¹⁰¹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 88-89.

¹⁰² PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 90-92.

¹⁰³ Jednotlivé názvy Hovorů jsou přeneseny z názvů kapitol *K jádru křesťanství*, v překladu D. Drápala, 2. vydání, nakladatelství Cesty domů, 2011.

¹⁰⁴ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 214.

Na den vysílání se Fenn s Lewisem setkali na snídani v kantýně BBC v půl sedmé ráno, než měla začít v sedm deset samotná zkouška. Fenn také upozornil ředitele programu na případné prodloužení úvodní řeči uvaděče, neboť si nebyl jistý, jak rychle bude Lewis scénář předčítat.¹⁰⁵

Po zkoušce získal Lewis celý den na pochůzky v Londýně, než měl být jeho pořad vysílán v 19:45 večer. První část nebyla nejlépe naplánovaná; Lewisovy Hovory se musely vypořádat s předchozím informačním vysíláním v norštině pro nacisty okupované Nory, kteří se v danou chvíli připojovali na danou frekvenci 200 kHz. Třebaže měl stále dost posluchačů, v danou hodinu většina z nich svá rádia tlumila ještě před vysíláním v norštině.¹⁰⁶

BBC v *The Radio Times* publikovalo Lewisův pořad jako: „7:45 DOBRO A ZLO: *Klíč ke smyslu vesmíru* 1. „Běžná slušnost“ od C. S. Lewise, pána z Magdalen College, Oxfordu.“¹⁰⁷ Pro BBC byl Lewisův pořad vyřešením problému s programem – získali křesťanské rozhovory, které vyplňovali čas mezi norským vysíláním a písněmi z National Eisteddfod of Wales.¹⁰⁸

Třebaže doba pořadu nebyla ideální, Lewisovy první rozhovory dopadly dobře a udaly téma zbytku série. Jakmile nahrávání skončilo, vydal se zpátky do Oxfordu vlakem. O úspěšném průběhu ze strany BBC následně dostal 7. srpna dopis od Fenna. Navíc s následujícími díly pořadu získal lepší „předskokany“ v programu, kteří lákali větší množství posluchačů než vysílání v norském jazyce.

Lewis si našel od prvního dílu nejen své posluchače, ale styl přednesu, který dokázal zaujmout a být příjemný na poslech. Doposud se zachoval pouze jediný záznam z jeho čtyř pořadů BBC, a to z *Beyond Personality*, třetího Lewisova pořadu – čtrnáctiminutový záznam z *The New Men*.¹⁰⁹

Po prvním vysílání se produkce naplno rozjela. Jakmile Fenn dostal scénáře, následující týden je posílal zpátky s poznámkami a zprávou, že byl James Welch pořadem velice potěšen. Posluchači začali posílat do BBC dopisy, reagující na Lewisův první rozhovor.¹¹⁰

¹⁰⁵ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 111-112.

¹⁰⁶ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 215.

¹⁰⁷ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 277.

¹⁰⁸ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 114-118.

¹⁰⁹ Internet Archive. *Clive Staples Lewis: BBC Radio Talk: Beyond Personality – Mere Men*. [2010-03-05]. < <https://archive.org/details/BeyondPersonality> >

¹¹⁰ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 37.

Druhé Lewisovo rádiové vysílání proběhlo stejně hladce; navázal na své předchozí téma a v závěru odpovídal na otázky, které přišly v dopisech od posluchačů. Také jako odpověď na jejich reakci opravoval a doplňoval svá předchozí tvrzení, aby nedošlo k nedorozumění. Ve svém rádiovém pořadu mluvil o morálce, o dobru a zlu sídlícím ve všech lidech ve spojení s přírodními zákony. Ve čtvrtém díle už neodpovídal na otázky, nýbrž se přesunul k debatě, kterou věnoval vesmíru, ve kterém žijeme, materialistickému a náboženskému pohledu na svět a rozdílům mezi nimi. Lewis v tomto rozhovoru nicméně neopomněl zmínit, že nijak nenapadá vědu, nýbrž že věda pouze odpovídá na otázku „jak“, zatímco náboženský pohled pokračuje hlouběji s otázkou „proč“.

Třebaže prvotní nejistoty po čtyřech dílech vysílání šly stranou, Lewis měl nadále problém se scénáři, konkrétně s časovým úsekem, do kterého se musel se svými čtenými texty vejít. Jak již bylo zvykem, svůj pátý díl pořadu poslal Fennovi ke schválení, načež se mu vrátil anotovaný se zvýrazněnými pasážemi, které bylo nutné vyškrtnout, třebaže ho asistent produkce ujišťoval, že se stále jedná o skvělou práci. I tak byl finální text ještě upravován během Lewisovy ranní zkoušky, Fenn doplňoval text a upravoval některé formulace, aby byly posluchači dokonale srozumitelné. Poslední díl *Dobr* byl věnován odpovědím na otázky posluchačů, které přišly poštou do BBC. Lewis se rozhodl vybrat ty, které by zaujaly nejširší publikum.¹¹¹

Fenn se s Lewisem rozloučil děkovným dopisem, třebaže v něm zároveň ostřeji zhodnotil Lewisův druhý díl, který podle něj byl „poněkud obtížný“ na poslech. Přesto po úspěchu *Dobra a zla*. Lewisovi nabídli druhou sérii rozhlasového pořadu, který by se jmenoval *On What Christians Believe (Čemu věří křesťané)* na leden 1942.¹¹²

Za každý díl mu bylo zapláceno deset Guinejí a peníze na vlak z Oxfordu do Londýna a zpátky. Lewis neměl v plánu si peníze nechávat, což také řekl Fennovi. Peníze z rozhlasu vždycky odkázal někomu jinému; dvě třetiny z jeho honorářů byly anonymně posílány vdovám a sirotkům postiženým válkou¹¹³. To samé činil i s honoráři z *Rad zkušného ďábla*, kdy za každou publikovanou část dostal dvě libry.¹¹⁴

¹¹¹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 112-114.

¹¹² PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 124-129.
MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 38.

¹¹³ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 508.

¹¹⁴ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 131-134.

3.3. Lewis podruhé v éteru: Čemu věří křesťané

BBC hodlalo Lewisova úspěchu využít. Fenn napsal Lewisovi 27. srpna 1941 návrh další série, která by se jmenovala *What Christians Believe* a vysílala by se v rozmezí od 11. ledna do 15. února, vždy v neděli, pořad měl začít v rozmezí mezi 16:45 až 17:00. Lewis v odpovědi nabídku přijal.¹¹⁵

V následujících dvou týdnech se BBC s Lewisem dohodli na detailech. Týden poté však James Welch přišel s nečekaným návrhem; kromě *Čemu věří křesťané* chtěl využít Lewise do *Forces Programme* (programu vysílané na frontě) na pořad, jehož epizody by čítaly pouze deset minut stopáže. Welch ve svém dlouhém dopise Lewisovi osvětluje, že by tyto krátké epizody byly vysílané o nedělích mezi 14:50 až 15:00 odpoledne. Tento pořad by byl vysílán pět neděl v květnu, tedy třetího, sedmnáctého, čtyřiaadvacátého a jednatřicátého května 1942. S tímto návrhem napsal i podmínky, jak by byl tento pořad vysílán; jednotlivé epizody by musely projít bezpečnostní cenzurou, a proto by je musel posílat alespoň tři týdny dopředu před samotným vysíláním. Jejich cílem by bylo zaměřit se na toho nejjednoduššího posluchače, bez úvodu a závěru by samotný obsah měl trvat okolo osmi a půl minuty.¹¹⁶

Lewis však tento návrh kvůli svým závazkům zdvořile odmítl. Třebaže jeho odpověď Welche zklamala, nechal svou nabídku otevřenou.

Po *Dobru a zlu* se také v dopisech posluchačů začaly objevovat žádosti a prosby o přepisy jednotlivých epizod. Fenn v říjnu 1941 napsal Lewisovi, že by o jejich vydání mělo zájem nakladatelství SCM Press. V té době Lewis o možném vydání jednal s nakladatelem Geoffreyem Blesem; dohodli se na vydání scénářů obou pořadů.

Na několik měsíců se konverzace mezi oběma muži odmlčela. V listopadu Fenn napsal Lewisovi dopis, ve kterém mu nabízí další rozhlasový pořad, jenž by byl vysílán v březnu, který by se zabýval zpřístupněním modliteb pro laiky. Lewis by tak mohl být vhodným kandidátem, který by jednotlivé modlitby představil modernímu posluchači.

Lewis ho v odpovědi spravil,¹¹⁷ že je téměř u konce s psaním scénářů s tím, že by je poslal ještě třem teologům ke schválení a případné korekci. Těmi byli Bede Griffiths za římské katolíky, Joseph Dowell za metodiky a jednomu vyznavači anglikánské církve,

¹¹⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 217.

¹¹⁶ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 38-40.

¹¹⁷ HOOPER, Vol. II., s. 496.

jímž byl pravděpodobně jeho přítel, Austin Farrer. A v neposlední řadě sám Fenn, za presbyteriány.¹¹⁸ Přesto Lewis jeho nabídku s díky odmítl; nebyl nakloněn dělat věrouku.¹¹⁹

Lewis dostal od Fenna poznámky k jednotlivým scénářům. Producent si byl moc dobře vědom toho, že nebylo nejvhodnější spojení Lewisova laického výkladu náboženských témat a zamyšlení spolu s názvem *What Christians Believe*¹²⁰; Lewis se pojistil právě zasláním svých textů výše zmíněným zástupcům církve, aby jeho slova nemohla být napadnutelná jakožto slova obyčejného přednášejícího z Oxfordu, který si nikdy neoblékl kněžské roucho.¹²¹

První hovor vysílaný 11. ledna 1942 se zabýval alternativními náboženskými systémy, a to ateismem a panteismem. V knižní verzi rozhovorů *K jádru křesťanství* je tento díl nazván jako *Rival Conceptions of God (Odlisná pojetí Boha)*.

V druhém hovoru vysílaný 18. ledna byl zřejmý vliv války na Lewisovo psaní. Samotný název tohoto dílu v *K jádru křesťanství* nese název *Invasion (Invaze)*.

Mezi druhým a třetím hovorem se BBC znovu pokusilo rozšířit Lewisovo působení dalším pořadem. Měl to být velice podobný formát jako oblíbený pořad *The Brain Trust*, který jednoduchou a hravou formou přinášel zajímavá fakta. Lewis dostal pozvání 16. února 1942 do pořadu *Any Questions*, který kopíroval formát *The Brain Trust*, ve kterém by se zodpovídaly spontánní otázky zaslané posluchači. Lewis by se přidal k jeho uvaděčům za výplatu dvaceti Guinejí. Nahrání bylo naplánované na úterý 17. února. Lewis se tohoto pořadu zúčastnil, podle Jamese Welche byl otázkami „sežrán zaživa“.¹²²

Třetí hovor Lewis později nazval jako *The Shocking Alternative (Šokující alternativa)*, vysílaný 1. února 1941, který zařadil Lewis mezi významné křesťanské apologety. V tomto dílu dokázal vystihnout jádro křesťanství bez náboženského žargonu v běžné anglické mluvě, a zároveň reflektuje svoji vlastní cestu k Bohu.

Čtvrtým hovorem *Čemu věří křesťané* se stal *The Perfect Penitent (Dokonalý kající)*, ve kterém promlouvá o důležitosti přijetí Ježíše Krista jako Boha a Božího syna. Následující a poslední hovor byl odvysílán na 15. února, byl nazván *The Practical Conclusion (Praktický závěr)*, a Lewis v něm hovořil o třech základních pilířích Krista;

¹¹⁸ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 142.

¹¹⁹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 134-140.

¹²⁰ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 41-42.

¹²¹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 506.

¹²² PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 146.

křest, víra a eucharistie, přijetí Božího těla. Zároveň se mu podařilo zůstat u všech sdílených aspektů různých křesťanských církví, aniž by jednu vyzdvihoval nad jiné.

Zatímco v prvním pořadu promlouval o dobru, zlu a morálce, *Čemu věří křesťané* se stal nejvíce přístupným pořadem pro běžného posluchače, a později i čtenáře. Naplnil původní vizi Jamese Welche o relevantní křesťanské nauce přístupné pro společnost ve válce.¹²³

Fenn opět napsal Lewisovi dopis, ve kterém mu gratuloval a děkoval za celý pořad, a zároveň mu učinil návrh na přípravy dalšího pro vojenský program, jenž by se vysílal na podzim o nedělích.¹²⁴ Z tohoto návrhu pak vzejde pořad *Christian Behaviour (Křesťanské jednání)*. Ten se také měl stát první neshodou mezi Lewisem a BBC, která vedla k ukončení jejich spolupráce.¹²⁵

V květnu 1942 byl Lewis pozván Jamesem Welchem na konferenci zaměstnanců religiozního oddělení. Tato konference se konala v Jordans, starém kvakerském centru v Buckinghamshire. Welch také pozval Rose Macaulay. Předmětem této schůze bylo plánování budoucnosti celého religiozního oddělení. Lewis nakonec nedorazil kvůli svým zatěžujícím povinnostem na fakultě.¹²⁶

3.2. Lewis potřetí v éteru: *Křesťanské jednání*

Čemu věří křesťané sklidilo velký úspěch. Lewisovi dorazilo mnoho dopisů uznání, dotazy ohledně tištěných scénářů a případného data jejich publikace. Jiné přinesly detailní kritiku. Lewis bral veškerou korespondenci vážně, třebaže ho překvapilo množství zpráv a jejich zodpovídání jej obíralo o už tak drahocenný čas.. V té době byl zvolen viceprezidentem na Magdalen College, jelikož samotný prezident onemocněl. S tím přišly další akademické a administrativní povinnosti.

Lewis v jednom ze svých dopisů Fennovi navrhl,¹²⁷ aby jednotlivé díly hovorů byly vytištěny v týdeníku BBC *The Listener*, který by zároveň mohl pravidelně odpovídat na otázky v dopisech, neboť veškerá korespondence došlá do BBC byla přesměrovaná za

¹²³ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 147-152.

¹²⁴ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 43.

¹²⁵ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 152-154..

¹²⁶ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 222-224.

¹²⁷ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*,s. 509.

ním do Oxfordu. Fenn jeho návrh nevyslyšel; *The Listener* směl publikovat pouze jeden článek týdně, tudíž pro Lewisovy Hovory nebylo místo.

Aby byl schopen veškerou korespondenci zpracovat, na pomoc si přizval svého bratra Warrena, který pomáhal odpovídat na každý dopis, který Lewis obdržel, pomocí svého psacího stroje, zatímco Lewis preferoval spíše ruční psaní.¹²⁸

Lewis s Fennem se korespondenčně domluvili na dalším pořadu, který se měl jmenovat *Christian Behaviour* (*Křesťanské jednání*). Obsahoval osm následujících témat: *Běžná etika – férovost, Jak křesťanství mění svět, Křesťanství a potěšení, Cudnost, Pokora, Dobrota, Naděje a víra jako ctnosti a Problém víry a skutků*.¹²⁹

V polovině srpna pak diskutoval s BBC nad názvem série. Jeho volbou bylo původně *Christian Ethics*, třebaže navrhl ještě několik dalších pojmenování, které by byly jako rámec pro daná témata vhodná. James Welch se nakonec rozhodl pro *Christian Behaviour*. BBC se dohodlo na honoráři v podobě osmi Guinejí.¹³⁰

Zatímco Lewis trávil týden v Cornwallu, kde přednášel vojákům RAF, do BBC dorazily první scénáře Lewisových hovorů. *Křesťanské jednání* mělo být vysíláno v neděli od 20. září mezi 14:50 až 15:00. Potíž však byla v tom, že Lewis své scénáře psal pro patnáctiminutové díly, nikoliv pro desetiminutové.¹³¹ Část se proto musela vyškrtat. Tyto vynechané kusy rozhovorů byly navraceny, zrevidovány a publikovány v roce 1943 v *K jádru křesťanství*.

První část *Křesťanského jednání* byla zaměřena lidské chování, morálku a základní ctnosti. Druhá pak na sociální morálku a třetí na morálku a psychoanalýzu. Ve čtvrtém dílu pak promlouval o sexuálních tužbách, čehož se BBC obávalo. Eric Fenn proto navrhl několik změn pět dní před prvním vysíláním, včetně zkrácení samotných textů. Lewis s jeho změnami souhlasil. Třebaže je na *K jádru křesťanství* vidět Lewisův talent, je také nutné přihlídnout k tomu, s jakou pečlivostí nahlíželi na jeho scénáře producenti BBC. Jejich připomínky z něj udělaly lepšího spisovatele; mnoho analogií a příkladů vyšlo právě z jejich poznámek.¹³²

¹²⁸ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 155-158.

¹²⁹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 522-523.

¹³⁰ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 1158-160.

¹³¹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 525.

¹³² PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 160-170.

Přesto se v Lewisově úspěchu našly i nepříjemnosti; *The Daily Mirror* publikovalo scénář čtvrtého dílu bez svolení Lewise nebo BBC 13. října s názvem *This Was a Very Frank Talk Which We Think Everyone Should Read (Tohle byl velmi upřímný hovor, o němž si myslím, že by si ho měli všichni přečíst)*. Dokud mu o tom Fenn nenapsal, Lewis o jeho publikování nevěděl. Ve své odpovědi Fennovi proklíná jejich nestoudnost.¹³³

Pátý hovor se věnoval cudnosti a ctnosti odpuštění, šestý pak pýše a domýšlivosti. V šestém hovoru se však stala chyba, došlo k vystřížení části úvodu. Fenn se za to Lewisovi omlouval v jednom ze svých dopisů, v němž mu zároveň psal o návrhu nového pořadu; tentokrát se ptal Lewise, zda by jeden z profesorů, sir H. T. Tizard, nechtěl být součástí pořadu věnující se politice a náboženství. Lewis nebyl schopen na toto odpovědět, přesto slíbil, že se pokusí zeptat.

Poslední dva hovory se zaměřovaly na naději a víru. Jako už bylo zvykem, i nyní napsal Fenn Lewisovi děkovný dopis, ve kterém vyzdvihuje jeho pořad a pochvaluje jejich spolupráci.¹³⁴

3.4. Lewis mezi Hovory

Lewisova čtyřicátá léta byla vskutku rušná; kromě příprav na přednášky, známkování prací, psaní scénářů Hovorů, příprav na kázání a přednášky, která dával vojákům RAF, se také musel potýkat s ekonomickou situací jejich domácnosti. Podobně jako mnoho jiných, i obyvatelé The Kilns zažili nedostatek jídla a přidělový systém. Paní Mooreové postupně ubývalo zdraví, takže v domácnosti pomáhala jedna z evakuovaných děvčat, šestnáctiletá Jill Freud.¹³⁵

V té době Lewis také navázal (zprvu korespondenční) přátelství se sestrou Penelopou, která mu napsala děkovný popis po přečtení jeho *Návštěvníků z Mlčící planety*. Jejich korespondence pokračovala až do konce Lewisova života. Později s ním řešila jeho vlastní otázky ohledně víry, načež ji Lewis začal pravidelně navštěvovat. Lewis v té době zaměstnal další domácí pomoc, aby paní Mooreové odlehčil, neboť onemocněla s bércovým vředem. Na konci roku 1943 veškerá výpomoc odešla a Lewis, Warren, paní Mooreová a Jill zůstali v domě sami.¹³⁶

¹³³ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 538.

¹³⁴ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 158-172.

¹³⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 249-250.

¹³⁶ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 183-189.

Lewis také udržoval dlouholeté přátelství s Dorothy Sayersovou (1893-1957)¹³⁷, oba je v té době sblížilo BBC. Sayersová napsala rozhlasové drama *The Man Born to be King (Zrozen, aby byl králem)*, což byla série dvanácti rozhlasových her o životě Ježíše Krista, které se vysílaly od prosince 1941 do října 1942. Za tuto sérii sklídila velký ohlas, ale i silnou kritiku.¹³⁸

3.4. Lewis počtvrté a naposledy v éteru: *K Osobám – a ještě dál*

Lewis ve svých dopisech Fennovi vyjádřil jisté obavy ohledně zanedbávání vlastního postu jako oxfordského dona. Možná to na nějakou dobu zdrželo Fennovo pozvání k dalším Hovorům, čtvrtým a posledním v řadě. Nabídku Lewisovi napsal 10. března 1943. Jednalo by se o nové hovory vysílané v létě, nebo na podzim toho roku, měly se vysílat v rozmezí 14:50-15:00 a řešit téma mylných představ o křesťanství. Lewis však tentokrát nabídku odmítl z důvodu, že je příliš pracovně vytížen.

Fenn ho kontaktoval znovu, tentokrát s nápadem na pořad s názvem „*Why I Believe in God? (Proč věřím v Boha)*“, ve kterém by byly jednoduché osobní výpovědi o vlastní víře. Opět by se jednalo o patnáctiminutové hovory, které by vysílala Home Service v úterý v časech 22:15 až 22:30 večer. Pořad by se vysílal od 17. srpna. Lewis opět odmítl.¹³⁹ Další dopis z BBC přišel tentokrát od Jamese Welche, jakožto ředitele religiózního oddělení. Navrhoval mu pořad *The Anvil (Kladivo)*, který by byl náboženskou obdobou *The Brains Trust*. Tento pořad by Lewis neuváděl sám, byl by spontánní a improvizací. Nabídka honoráře činila 12 Guinejí. Vysílání by se konalo od 18:30 do 21:30 v pondělí.

Tentokrát mu však neodpověděl Lewis nýbrž Warren. s omluvou, že jeho bratr stoná, nicméně jeho prostřednictvím Lewis přijal nabídku. Pořad se musel natočit týden až dva dopředu, než měl být vysílán na konci července. Welch navrhl setkání v červnu, což Lewis kvůli svým povinnostem odmítl. BBC se však nevzdávalo, neboť jim Lewis víceméně ve stejném dopise přislíbil, aby ho kontaktovali při příštím projektu.

¹³⁷ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 514-515.

¹³⁸ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 218.

¹³⁹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 568.

Fenn mu nedlouho na to napsal ohledně účasti na rozhlasové epizodě, která by se vysílala 1. srpna, od 16:45 do 17:00 na téma *Paradise Lost (1667)/Ztraceného ráje (1811)* od Miliona. Tento díl by byl zahrnut do pořadu, který se měl vysílat od července, zaměřujícího se na důležité křesťanské knihy a jejich krátký rozbor. Fenn si byl vědom, že Lewis napsal ke *Ztracenému ráji* předmluvu, konkrétně k vydání v roce 1942. Lewis jeho nabídku znovu odmítl.¹⁴⁰

Eric Fenn se však nadále nezvládal, třebaže z Lewisovy korespondence byla cítit jistá odtažitost. Znovu mu napsal ohledně možnosti rozšířit sérii pořadů o další, čtvrtou, týkající se teologických doktrín. Stejně tak se Lewise znovu nepřímou pokoušel zlákat k hostování pořadu o náboženských knihách. Lewis nechal spravit Fenna o tom, že nabídku na další pořad přijímá. Fenn se ho stále snažil dostat do *The Anvil*, pokud by byl schopen dojet do Londýna 19. července, kdy se měl pořad nahrávat společně s Canonem Cockinem (Anglikánem), otcem Andrew Beckem (římským katolíkem) a W. A. L. Elmslie, ředitelem Westminsterské koleje z Cambridge. Původní plán byl setkat se v osmnáct hodin večer, probrat podrobnosti, nahrát půlhodinovou diskuzi od 19:15 do 19:45, následně jít na večeři, a pak si přehrát záznam. Do diskuze měly být zahrnuty i otázky od posluchačů.¹⁴¹

Lewis s tímto plánem souhlasil. Následně poslal návrh témat do nového pořadu: *Doktrína Trojice (část první)*, *Doktrína Trojice (část druhá)*, *Stvoření*, *Znovuzrození (navrhovaný název: Lidský element v Bohu)*, *Dvě podstaty*, *Zmrtvýchvstání (navrhovaný název: Porážka smrti)*, *Nanebevzetí (navrhovaný název: Povýšení člověka)*.¹⁴²

Fenn s Lewisem se setkali a probrali podrobnosti. Na schůzce Lewis také souhlasil s nahráváním dílu do *The Anvil*.¹⁴³ Ustanovili si vysílací plán jeho nového pořadu, který se měl věnovat křesťanské doktríně – úterý, 18. a 25. ledna a 1., 8., 15. a 22. února. Poslední díl byl naplánován na 1. března. Vysílání mělo začít okolo 19:30 večer.

Třebaže se Lewis *The Anvil* zúčastnil, jeho jméno se napříč vysíláním nikde neobjevilo. Tato rádiová epizoda byla nahrána 19. července, vysílala se 22. července. Jediný důkaz toho, že se Lewis vskutku zúčastnil, byl jediný ohmataný výtisk scénáře.

¹⁴⁰ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 224-225. HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 571-572.

¹⁴¹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 229-230.

¹⁴² HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 581.

¹⁴³ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II*, s. 582-583.

Fenn následně odsunul Lewisův nový pořad z 19. srpna kvůli jinému. Nové datum bylo stanoveno od 15. února do 28. března. O šest týdnů později Fenn napsal Lewisovi, zda pracuje na nových Hovorech a jak je daleko. Lewis nechal scénáře doručit do BBC, tentokrát se však dostaly do rukou A. C. F. Bealese, jednoho ze členů religiózního oddělení a studiových producentů pro Lewise. Byl věřící a římský katolík, a také první, kdo nové scénáře k pořadu přečetl. Následovně poslal zprávu s poznámkami Fennovi, který je přetlumočil Lewisovi v dopise. Fenn píše, že se mu velice líbí, nerozumí však jejich délce; text byl psán na desetimínutový díl, nikoliv patnáctiminutový. Prosil tedy Lewise, aby scénáře rozšířil. Lewis odpověděl po Vánocích toho roku, třebaže nebyl ze změn příliš nadšen, souhlasil s rozšířením.¹⁴⁴ Ke konci roku, 29. prosince 1943 Fenn napsal Lewisovi nejdelší dopis za dobu jejich známosti, obsahující veškeré podrobnosti o plánovaném programu včetně samotných scénářů, které bylo nutno upravit a prodloužit. Producent mu vypsál v bodech jednotlivé pasáže, které bylo nutné přeformulovat, kde nepochopil význam sdělení, nebo se Lewis naopak minul v přirovnání.

Na nový rok mu Lewis odpověděl, vědom si jeho připomínek.¹⁴⁵ V lednu 1944 Lewis začal pracovat na rozšiřování svých textů. Nicméně se s producentem shodli na názvu, který zněl *Beyond Personality (K Osobám – a ještě dál)*¹⁴⁶, třebaže Fenn si jím zpočátku nebyl zcela jistý. Lewis navrhl i další: *What Christians think God is like; What is God like? The Christian answer a Beyond Personality: or the Christian God.*¹⁴⁷

Fenn se vypravil do Oxfordu 22. ledna, aby s Lewisem povečeřel a dořešil zbylé nedostatky. Tentokrát to byl však jeho kolega, Beales, kdo se pokusil Lewise přimět k souhlasu k další účasti v *The Anvil*. Napsal Lewisovi nabídku, a třebaže se Lewisova odpověď nezachovala, byl zjevně neúspěšný.

Na konci ledna Fenn nechal připravit Lewisovi smlouvu na *Beyond Personality*. Honorář činil deset Guinejí a jednu libru na výdaje za jeden díl hovorů včetně sedmi voucherů na vlak z Londýna do Oxfordu. Vyskytla se však další komplikace, o které Fenn Lewisovi napsal; *Beyond Personality* se znovu posunul, tentokrát ve vysílacím čase. Nově se měly vysílat okolo 22:20 večer od 22. února dál. Fenn hovořil o úsporách

¹⁴⁴ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 598.

¹⁴⁵ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 224-239.
HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 598-599.

¹⁴⁶ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 600.

¹⁴⁷ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 601.

v rozpočtu BBC, kvůli čemuž se tato změna udála a navrhl mu, aby přijel nahrát všech sedm dílů najednou za dvě tři sezení, pokud by toho byl schopen. Lewis byl rozlícen posunem času, ve kterém měly být hovory vysílány.¹⁴⁸ Odpověď od producenta přišla o dva dny později, ve které chápal Lewisův hněv, přesto s novými pravidly nic nemohl udělat. Navrhl řešení nahrávání jednoho dílu ve 21:00, a následně odvysílání dalšího, který by byl čten živě, ve 22:15 večer. Tím se Lewisovo dojíždění do Londýna snížilo na pouhé tři návštěvy: 2. února měl nahrát druhý díl a číst živě první, 7. března měl natočit čtvrtý a číst živě třetí a 21. března nahrát šestý a sedmý díl a živě vysílat pátý.¹⁴⁹

V prvním díle *Making and Begetting (Tvoření a plození)* promlouvá o pochopení a funkci doktrín, které nemají na Zemi zastupovat Boha, nýbrž mají být součástí teologie. Každý z těchto hovorů byl publikován v magazínu BBC *The Listener*, první čtyři hovory byly publikovány týden po rádiovém vysílání. Kromě obdivu se znovu ozývaly i hlasy kritiky, na které Lewis náležitě reagoval; společně se třetím dílem *Beyond Personality* vyšla v *The Listener* i odpověď na jeden u nich.

Druhý díl promlouvá o trojjedinosti Boží, o Trojici a důležitosti jejího pochopení pod názvem *The Three-Personal God (Bůh ve Třech osobách)*. Třetí díl byl nazván *Time and Beyond Time (Čas, a co je za ním)*. V *The Listener* byl však tento hovor publikován pod názvem *The New Men (Noví lidé)* Zde odpovídá na otázku, jak může Bůh odpovídat na tolik modliteb současně, a zda pro Boha vůbec existuje čas, jak jej známe.

Čtvrtý díl se zabýval účelem člověka. Původně nazvaný jako *Good Infection (Dobrá nákaza)* byl později v *The Listener* publikován jako *The Whole Purpose of the Christian (Celý význam křesťana)*. Pátá část pořadu nazvaná *Let Us Pretend (Uminění cínoví vojáčky)* mluví o transmutaci spojené s modlitbou a o lásce Ježíše Krista.

Touto dobou se začaly ozývat hlasy, vyprovokované předchozí v kritikou, které v *The Listener* Lewise za každou cenu obhajovaly. O pořad začala mít zájem NBC America, která si přála jeho záznam. S každým dalším dílem však reakce posluchačů začínaly být poněkud nepřátelské.¹⁵⁰ Lewis si z toho však nic nedělal; byl si jistý, že takové reakce směřují na jeho témata nikoliv na jeho osobu. Jak sám napsal: „*Je to starý příběh. Bud' to milují, nebo nenávidí.*“¹⁵¹

¹⁴⁸ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. s. 602.

¹⁴⁹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 241-245.

¹⁵⁰ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 244-256.

¹⁵¹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 608-609.

Šestý díl se věnoval otázce, která se nese i v samotném názvu – *je křesťanství obtížné, či snadné?* Následující sedmý díl se pak vrací krátce k tématu dílu třetího, tedy k času a k vývoji člověka jako tvora k synovi Božímu. Tato část je také jediná, která doposud přežila v archivech BBC.¹⁵²

V BBC byli s pořadem spokojeni. Navzdory mnohým zpožděním a nepříjemnostem Lewis dokázal opět přitáhnout mnoho posluchačů. A jak už bylo zvykem, i nyní Eric Fenn napsal dopis plný obdivu a díky za spolupráci.¹⁵³

3.5. Poslední pokusy o spolupráci

BBC se po úspěchu s novými hovory znovu pokoušelo Lewise přesvědčit k účasti v *The Anvil* s novým program; ve čtyři hodiny odpoledne by jednotliví hosté přijeli, následovala by diskuze do pěti hodin. Po ní by byl podáván čaj do půl šesté, načež první nahrávací sezení by proběhlo mezi půl šestou až půl sedmou. Následovala by další diskuze mezi půl sedmou a sedmou. Druhé sezení by se natáčelo od sedmi do osmi, následně by se podávala večeře mezi osmou a tři čtvrtě na devět. Po večeři měl následovat poslech obou částí do tři čtvrtě na deset. Celé nahrávání by se odehrávalo v rozmezí šesti hodin.

Pro Lewise nebylo těžké takový návrh odmítnout. Psal se rok 1944, univerzita se znovu plnila studenty a pro Lewise rozhlas ztratil po čtyřech pořadech veškeré své kouzlo. Jeho předchozí hovory byly publikovány knižně a byly všude dostupné. Zdálo se, že Lewis s BBC skončil, oni však neskončili s ním; jeho popularita získala takového dosahu, že do BBC přišla nabídka z Austrálie s přáním reprízy Lewisových hovorů, nebo jejich nové nahrání pro Australany. BBC jeho souhlas přislíbilo, aniž by se ho vůbec zeptali, načež mu R. S. Lee, který zajišťoval práva BBC pro zahraničí napsal žádost, zda by nebyl ochoten vytvořit nové hovory, neboť ty předchozí nebyly úplné. Koneckonců, z *Beyond Personality* se nahrála pouhá polovina. Lee popsal Lewisovi danou situaci s nabídkou, že by se jeho nový pořad, popřípadě jeho staré pořady nově nahrané, mohly distribuovat do dalších zámořských zemí, a to nejen Austrálie, ale i Afriky a Severní Ameriky, a pokud by měl Lewis zájem, rád by si s ním sjednal schůzku a probral s ním podrobnosti.¹⁵⁴

¹⁵² Internet Archive. *Clive Staples Lewis: BBC Radio Talk: Beyond Personality – Mere Men*. [2010-03-05]. < <https://archive.org/details/BeyondPersonality> >

¹⁵³ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 246-258. MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 219.

¹⁵⁴ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 260-263.

Lewis zdvořile, přesto rázně odmítl. Jeho hovory byly již knižně publikované a on si nedovedl představit, jak by z nich měl učinit něco nového. Také poznamenal, že doba stanovená v dopise byla příliš krátká,¹⁵⁵ čehož se BBC chytilo; stále neztráceli naději, že pro ně Lewis ještě něco vytvoří. Lee mu napsal znovu s nadšením, že by byl velice vděčný za nový pořad, na který by Lewisovi dali půl rok, jak zmiňoval v předchozím dopise. Mezitím přišel z Austrálie do BBC telegram 19. října 1944, že očekávají reprízy Lewisových nahrávek, o čemž později také Lee Lewisovi napsal. Po těchto zprávách byl autor schopen napsat už ráznější odmítnutí, nechtěl již opakovat to, co bylo řečeno, přesto nechával možnost pro nový pořad.¹⁵⁶ Lee odpověděl s pochopením, že rozumí jeho důvodům, přesto by byl vděčný za nový pořad sestavený z dalších hovorů, který by mohli Austrálii nabídnout. Poslal telegram do Austrálie, ve kterém sděloval, že třebaže Lewis nechce opakovat původní hovory, slíbil vytvoření nového pořadu.¹⁵⁷

Lewis poznal, že se Lee nenechá jen tak odbít, zároveň si byl vědom toho, že by to poskvřnilo jeho předchozí spolupráci s Ericem Fennem. Omluvil se, že promarnil čas korespondencí a rázně pana Lee s jeho návrhem odmítl.¹⁵⁸

Pan Lee se však jen tak nevzdával; jeho odmítnutí nevzal vážně a 11. prosince 1944 napsal Lewisovi, že pro něj chystá šestidílný pořad hovorů, které by se vysílaly o nedělích a byly by licencovány do zámořských zemí Pacifiku, Afriky, Severní Ameriky, a dalších. V dopise také obsáhl jednotlivá témata, kterým by se hovory věnovaly: od prvotního Hříchu, po znovuzrození a oběť Krista.¹⁵⁹

Lewis z nabídky nebyl nadšen; argumentoval, že Leeovy návrhy na jednotlivé díly jsou čistě jeho, nikoliv Lewisovi, nemluvě o tom, že se témata překrývala s jeho původními hovory.¹⁶⁰ Třebaže to na chvíli utnulo Leeovo snažení, o osm měsíců později se pokusil Lewis znovu zviklat; tentokrát skrze pozvánku k jednomu z hovorů, který se zaměřoval na Bibli. Lewisův plánovaný díl měl mít název *Bible jako literatura*, v pořadí

¹⁵⁵ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 626.

¹⁵⁶ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 627.

¹⁵⁷ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 264-265.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 628-629.

¹⁵⁹ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 266-267.

¹⁶⁰ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 633.

čtvrtý, vysílaný 4. listopadu. To však Lewis znovu odmítl, tentokrát kvůli časovému nedostatku.¹⁶¹

Bylo pochopitelné, že se Lewis takto cítil; válka skončila, měl více než dost vlastních povinností, navíc se zbavil psaní scénářů a únavného dojížděním do Londýna a zase zpátky do Oxfordu. Přesto mu stále chodily dopisy s dotazy, obdivem a kritikou od posluchačů.¹⁶²

Welch se Lewisovi znovu ozval, zda by pro ně přeci jen nevytvořil nový pořad; a přislíbil, že by byli ochotni přizpůsobit se mu. Navrhnul mu květen, červen nebo červenec 1946. Lewis odpověděl s vděkem, že jsou jejich dveře pro něj stále otevřené a vyjádřil přání, že by jednoho dne znovu zasedl za mikrofon. V tuto chvíli byl bohužel velmi zaneprázdňen.¹⁶³ Welch mu poslal krátkou odpověď, že s lítostí rozumí, přesto jsou mu nadále nakloněni.

Lewis byl přesto ještě několikrát kontaktován ohledně rozhlasové spolupráce v následujících letech; v říjnu 1946 mu napsal major generál sir Ian Jacob, později generální ředitel BBC, který mu nabídl pořad týdenních komentářů. Další nabídka přišla od producentky Mary Treadgold, která za ním přijela ve snaze ho přesvědčit, aby nabídku zvážil. Pan Lee se ozval znovu v květnu 1947. Poté, co James Welch odešel ve stejném roce z BBC, jeho pozici převzal K. Grayston, který také nabídl Lewisovi účast v pořadu zabývajícím se sekulárním a křesťanským pohledem. Lewis je všechny odmítl se stejnou odpovědí; je zahlcen prací.¹⁶⁴

Nakonec Lewis přeci jen usedl znovu za mikrofon, tentokrát namluvil předmluvu k dramatizaci své knihy *The Great Divorce* (1945)/*Velký rozvod* (1992). Nahrávka byla vytvořena 27. února 1948 a prvně vysílána 9. května. Lewisův honorář činily tři Guineje.¹⁶⁵

Nebyla to však jen domácí rádiová scéna, která ho pravidelně oslovovala; dostával nabídky z pobočky BBC v New Yorku na nové pořady. Přesto ho jedna z nabídek znovu přiměla, aby nahrál svůj hlas, a to promluvu k smrti a díle Charlese Williamse, který byl vysílán 11. února 1949.

¹⁶¹ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 667.

¹⁶² SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*, s. 280.

¹⁶³ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 681.

¹⁶⁴ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 270-272.

¹⁶⁵ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 272.

Vyskytly se však i zvláštní příležitosti, při kterých byl Lewis zachycen – když souhlasil s vysíláním jeho inaugurační přednášky na Cambridge, která byla později vysílána BBC v květnu a červnu 1955. Jednou poskytl rozhovor, kde mluvil o Charlesu Williamsovi, a také kdy mluvil o dětských knihách, obě se odehrály v roce 1962.

Lewis se rozhodl zasednout do nahrávacího studia ještě třikrát – v dubnu 1955 mluvil v dvoudílné sérii s názvem *The Great Divine*, kdy mluvil o rozdílu mezi starou a novou západní kulturou. V září 1961 byl uveden jako jeden z přispívatelů do hodinového pořadu, který se věnoval vzpomínkovému portrétu Charlese Williamse. Ve svém posledním rozhlasovém projektu mluvil o *Poutníkově cestě* od Johna Bunyana, který se vysílal v listopadu 1962, rok před jeho smrtí.¹⁶⁶

3.6. Reakce veřejnosti a cesta ke knize *K jádru křesťanství*

Lewisovy rozhlasové pořady vzbudily stejnou míru sympatií, jako odporu, obzvláště mezi nekřesťany ve veřejném tisku. V týdeníku *The Freethinker* pravidelně negativně reagovali na Lewise i BBC, opírali se při tom o vědecké důkazy a zamítající Boží existenci.

George Orwell napsal v roce 1944 příspěvek pro levicové noviny *Tribune* a kritizoval, že se Lewis stal moderní senzací a že nadšené reakce na jeho pořady jsou přehnané. Ve své recenzi *Beyond Personality* se Orwell vysmíval jeho přátelskému tónu a zastaralé mluvě, promlouval o vydání Lewisových publikovaných hovorů jako o „hloupě chytré náboženské knížce“, která si v ničem nezadala s jejími předchůdci. Kritizoval také, že tyto publikace znevažují autory, kteří jsou veřejně spojováni s vědou a racionalismem jako T. H. Huxley, H. G. Wells a Bertrand Russell. Orwell však dodal, že třebaže tito autoři zůstali, někteří křesťanští apologeti blednou v porovnání s Lewisem.¹⁶⁷

Přesto se většina tisku, zejména ve válečných časech, ke křesťanství vyjadřovala uctivě; prestižní *Times Literary Supplement (TLS)* si brzy povšimli Lewisových hovorů, a byli mezi prvními recenzujícími v září 1942.

Když se vydalo *Beyond Personality* v tištěné podobě v roce 1944, TLS mu věnovalo delší recenzi, která byla veskrze nadšená. Recenzent byl ohromen tím, že si byl Lewis při rozboru teologických témat schopen udržet posluchače.

¹⁶⁶ PHILLIPS Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*, s. 275-277.

¹⁶⁷ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 58-60.

Recenze od křesťanského tisku byly, dle očekávání, dost smíšené, což reflektovalo pohledy jednotlivých církví na témata, která Lewis probíral. Římskokatolický tisk byl zprvu nadšen Lewisovými hovory a přivítal jeho obhajobu křesťanské ortodoxie. Avšak při jedné analýze *Beyond Personality* pisatel poznamenal, že Lewisova doktrína o spasení není obsažena v katolické nauce. Tento text napsal G. D. Smith, redaktor *Clergy Review*, ve kterém Lewis v několika bodech opravuje dle katolického učení.

V britských protestantských listech se reakce rozdělovaly na tradiční křesťany a modernisty, či liberály. Tradiční křesťané byli z Lewisových hovorů nadšeni, obzvláště z jeho promluv o ortodoxii, nemluvě o úspěchu *Rad zkušeného ďábla*. Společně s nimi i tištěné hovory se staly velmi populárními knihami.¹⁶⁸

Tištěného vydání *Křesťanského jednání* v dubnu 1943 se prodalo přes šedesát tisíc kopií ještě téhož roku na konci listopadu. Tyto úspěchy vzbudily nepokoje mezi liberálními protestanty, kteří nebyli nadšeni z Lewisova zpátečnického pohledu, který zavrhoval vývoj křesťanství za poslední staletí. V roce 1944 E. George Lee napsal dvaatřicetistránkový pamflet s názvem *C. S. Lewis and Some Modern Theologians (C. S. Lewis a někteří moderní teologové)*, ve kterém reagoval na Lewisovy hovory, že válka ukázala zklamání v teologii a v reakci moderní teologové museli promluvit, bránící se modernímu vidění světa.

V roce 1945 *The Modern Churchman*, deník věnovaný modernímu křesťanství, publikoval útočný článek s názvem *The Theology of C. S. Lewis*, jehož autorem byl E. L. Allen. Allen psal, že Lewisova slova byla spíše směřovaná na praktikující, tradiční křesťany, nikoliv na ty, kteří byli nadále na cestě hledání Boha., nemluvě o jeho zastaralých pohledech na svět, které posluchače vracely do středověku.¹⁶⁹

Následující rok *Modern Churchman* publikoval další teologickou kritiku, tentokrát napsanou R. C. Churchillem, literárním akademikem, ve kterém komentuje a kritizuje vydání *Rad zkušeného ďábla*; Lewis dle něj nerespektoval hlavní moderní myšlenky, místo diskuze je jednoduše přehlížel, nebo ignoroval. Dle Churchilla byl Lewisův přístup ke svým posluchačům jako k dětem, třebaže v rozhlasu tvrdil opak; Lewis používal rétoriku namísto dospělého rozumu.¹⁷⁰

¹⁶⁸ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 60-62.

¹⁶⁹ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 63.

¹⁷⁰ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 64.

Třebaže velmi populární, Lewis se stal ve Velké Británii vysoce rozporuplnou osobností. Se svými hovory se stal veřejnou osobou, na kterou si mnozí učinili silný názor.

Lewisovo přijetí v Americe v čase války bylo daleko nadšenější, než jaké sklídl v Anglii. Před rokem 1943 o Lewisovi prakticky neslyšeli. Když však nakladatelství Macmillan vydalo americké vydání *Rad zkušeného d'ábla* v únoru 1943, Lewisova sláva na americké půdě zamířila k výšinám. Na začátku července 1943 se v *New York Times* objevila zpráva, že *Rad zkušeného d'ábla* jdou pošesté do tisku, a že Macmillan zaopatřil práva na další díla, která budou brzy publikována, konkrétně šlo o *Problém bolesti* a *Návštěvníky z Mlčící planety* a *The Case for Christianity* (což byl americký název pro *Broadcast Talks*). *Christian Behaviour* bylo vydáno v lednu 1944 a *Beyond Personality* v březnu 1945.¹⁷¹

Amerika objevila Lewise skrz jeho *Rady zkušeného d'ábla*, o kterém hojně psal *New York Times* a americký nejpopulárnější magazín *Time*. V dubnu 1943 vlivný *Saturday Reviews* publikoval nadšenou recenzi vyzdvihující Lewisův talent křesťanského apologety, který se dlouho neviděl. Edvard A. Golden z Monogram Picture se pokoušel získat filmová práva, Lewis však tento projekt odmítl. Úspěch *Rad* přinesl pozornost na Lewisovy další knihy, včetně jednodolarových výtisků jeho hovorů. V lednu 1944 se jim dostalo recenze v *Time*. Tou dobou se v Americe prodalo již dvě stě tisíc kopií *Rad zkušeného d'ábla*. Recenze obsahovala krátký Lewisův profil. Na jaře 1944 se Lewis objevil na obálce *Saturday Review*, který velmi pozitivně recenzoval jeho román *Perelandra*, což ještě pozvedlo prodeje jeho knih. V jarních měsících se také objevil *New York Time Book Review*, ve kterém byla publikována nadšená recenze na *Christian Behavior*. Následující rok *Times* pozitivně zrecenzovali *Beyond Personality*, kde Lewise označili za jednoho z hlavních apoštolů křesťanské církve, který přišel z ulice.¹⁷²

Objevily se však i výjimky v amerických médiích, které Lewisova díla kritizovaly. V dubnu 1944 *New Republic* publikovala ostré odsouzení Lewise z pera mladého novináře pocházejícího z Anglie, Alistaira Cooka.¹⁷³ Cook psal o tom, jak nejenže válka vyplodí mnoho falešných náboženství a mesiášů, ale upozorní na lidi jako Lewis. Tito nezajímaví proroci si pak udělají ze svých ujišťujících výroků kariéru. Cook také poukazoval na to, jak nebezpečný mohl mít vliv *Christian Behaviour*; jak napsal: „Ze způsobu, jakým byly

¹⁷¹ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 65-67.

¹⁷² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 243-248.

¹⁷³ SAYER, George. *George. Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 280-281.

přijaty v Británii, a z dychtivosti amerických novin po tom, aby pan Lewis osvětlil naši vlastní temnou kotlinu, lze usuzovat, že osobní hodnoty několika milionů Britů a Američanů jsou bezprostředně ohroženy zmatením, v němž je pan Lewis tak průhledně obratný.“¹⁷⁴ Cooke také velice ostře kritizoval Lewisův konvenční postoj vůči sexuální morálce. Třebaže Cooke byl výjimkou v hlavních amerických médiích, která jindy Lewise obdivovala a vyzdvihovala, v religiózních denících, stejně jako v Anglii, měli američtí komentátoři vůči Lewisovým názorům jisté doktrinální rezervace.

Jezuitský magazín *America* přinesla krátké uvedení *The Case for Christianity* stejně, jako *Catholic World*, poukazovalo se zejména na to, jak se díky Lewisovým knihám mnozí obraceli zpátky k hledání Boha a Krista. V Commonwealth, Anna Fremantle, britská konvertitka ke katolictví, vyzdvihovala Lewisovu *Beyond Personality*. Poukázala však také na odpor levicových stran a neortodoxních, že BBC dávala prostor pouze ortodoxním křesťanům a učinila z Lewise svojí náboženskou rádiovou hvězdu. V květnu 1945 *America* publikovala nadšenou recenzi *Beyond Personality*, později však po obdržení dopisu jednoho z významných katolických kritiků, který poukazoval a citoval na britské katolíky kritizující Lewise, byl recenzent nucen publikovat částečné stažení.

Objevovaly se další negativní názory na *Beyond Personality* od Malachi J. Donnelly, SJ. v *American Ecclesiastical Review*, vyčítáno bylo zejména to, že Lewis svými názory plul proti proudy katolické doktríny.¹⁷⁵

Theology Today, respektovaný teologický deník publikovaný pod Princetonským teologickým seminářem, publikoval rozsáhlou a pochvalnou recenzi Lewisových prací na začátku roku 1945, konkrétně na publikované knihy jeho hovorů *The Case for Christianity* a *Christian Behaviour*. Později v roce 1946 se *Christian Century* přidalo k dalšímu tisku, napsali o tom, že Lewis se stal hvězdou v americké religiózní obnově a publikovali s Lewisem rozhovor. Reverend George C. Anderson, rektor Episkopálního kostela v Swartmore, Pensylvánii odjel do Anglie navštívit Lewise na Magdalen College. Anderson ve svém článku zveličuje Lewisovu slávu jakožto moderátora BBC a že Lewisův hlas byl Britům takžka stejně známý, jako zvuk hodin na Big Benu.¹⁷⁶

Jeden z nejzajímavějších aspektů Lewisovy slávy v Americe je, že třebaže se pravidelně objevoval ve velkých magazínech (*New York Times*, *Time* a *Saturday Review*) a sklízel ovace od protestantů, kteří tyto recenze psali, byla zde reakce amerických

¹⁷⁴ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 69.

¹⁷⁵ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 69-72.

¹⁷⁶ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 73-74.

konzervativních evangelíků, kteří naopak s chválou na Lewisovu osobu a dílo šetřili. Jejich odpověď byla velmi podobná konzervativním katolickým komentátorům. V *Moody Monthly*, publikovaném pod Moody Bible Institute, která byla součástí fundamentálního centra, vyzdvihly kvality *The Case of Christianity* jako "další stimulující a provokující knihu", která "bojuje proti materialismu a panteismu za božství Krista". I tak však se v recenzi objevila varování proti určitým názorům, které Lewis ve svých hovorech projevoval, a opravovaly některé jeho "mylné" představy. Ve stejné době byla publikovaná o něco pozitivnější zpráva ve stejném magazínu na *Christian Behaviour*, že si tato kniha zaslouží být i opakovaně čtená. Třebaže konzervativní evangelíci byli za jedno s Lewisem v jeho *Radách zkušeného ďábla*, aby se Ďábel bral vážně, nikdy mu nevěnovali tolik pozornosti jako jiná média. Jedna výjimka potvrzující pravidlo byl magazín *His* v roce 1944, který spadl pod InterVarsity Christian Fellowship, ve kterém bylo publikováno několik zkrácených částí z *Broadcast Talks*.¹⁷⁷

Jedno intelektuální centrum konzervativních evangelíků, které věnovalo Lewisovi pozornost, bylo Westminster Theological Seminary ve Filadelfii, kde se zdržovali přísní presbytariáni. Jeden ze zdejších historiků, Paul Woolley, napsal na Lewisovu rozsáhlou esej v roce 1944, ve které zmiňuje jak *The Case for Christianity*, tak i *Christian Behaviour*. Třebaže přitom opravuje některé Lewisovy chyby, označuje je za skvělé práce pro každého křesťanského literáta.¹⁷⁸

Po publikaci *Beyond Personality*, ve které Lewis popisuje svou teologii, se objevila řada reakcí. *The Westminster Theological Journal* publikovala silně negativní recenzi v roce 1946. V květnu 1946 pak byla publikovaná krátká recenze v *United Evangelical Action*, magazínu vedený konzervativní evangelickou ekumenickou skupinou. Hlavním bodem kritiky byl fakt, že *Beyond Personality* je destruktivní k evangelické víře, a že Lewisovy názory byly nedostatečné. Reakcí na tento článek byl později i list evangelických knih od *United Evangelical Action*, publikovaný v roce 1946, kde byla Lewisova *Beyond Personality* zařazena v kategorii "knihy, které nejsou evangelické" s popisem, že třebaže jsou názory Oxfordského dona stimulující, jsou zároveň i nedostatečné v popisu křesťanské představy Boha.¹⁷⁹

Přesto americká poválečná veřejnost přivítala americké publikace *The Great Divorce* v únoru 1946, *The Abolition of Man* v dubnu 1947 a *Miracles* v září 1947, které dále v

¹⁷⁷ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 74-76.

¹⁷⁸ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 76.

¹⁷⁹ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 77-78.

očí veřejnosti prezentovaly Lewise jako křesťanského apologetu. Jednou z reakcí na Lewisovo dílo byl i článek v *Atlantic Monthly* v září 1946, který napsal Chad Walsh, profesor angličtiny na Beloit College ve Wisconsinu, a velký Lewisův obdivovatel. Jeho článek s názvem „C. S. Lewis, apoštol skeptiků“ byl velice pozitivní, oslavující všechny Lewisovy knihy, které Walsh viděl jako část Lewisovy „*cesty jednoho muže k obrácení světa ke křesťanství*.“¹⁸⁰

Dne 8. září 1947 se Lewis dokonce objevil na obálce magazínu *Time*, jenž ho prezentoval jako nejprodávanějšího autora, který byl také nejoblíbenějším přednášejícím na Oxfordu a jeden z nejvlivnějších mluvčích křesťanství v anglicky hovořícím světě. Jeho sláva však v akademickém světě zvedla značnou vlnu nevole. Článek nesl název *The Don versus Devil*. Po takovém úspěchu Lewisova reputace ještě vzrostla. V roce 1949 recenzent z *Los Angeles Times* napsal, že „C. S. Lewis je nespíš jeden z nejlepších křesťanských apologetů naší doby. Rozhodně je jeden z těch nejčtenějších.“¹⁸¹

Později recenzent z *NYTBR* vyzdvihl stoupající oblibu křesťanských knih, mezi kterými se objevovali jak díla velkých autorů, tak i populizátorů. Po Lewisovi následovala jména Graham Greene, W. H. Auden, Dorothy Sayers, Evelyn Waugh, Charles Williams, Arnold Toynbee a T. S. Eliot.

Lewisova reputace v Americe byla konsolidována v roce 1949 první knihou, která se věnovala jeho životu od Chada Walshe – *C. S. Lewis: Apostle to the Skeptics*. Walsch navštívil Lewise v létě 1948, kdy později napsal, že autor nemá stále dostatečné tušení, jak moc jsou jeho knihy čteny a jak je v Americe známý. V poválečné Americe jeho knihy několikrát dosáhly žebříčků bestsellerů.¹⁸²

Co se však týče samotného *K jádru křesťanství*, není žádný důkaz o impulzu, který zapříčinil souborné vydání Lewisových Hovorů z BBC. Lewis své Hovory upravil a zrevidoval pro toto nové vydání, které vyšlo poprvé v Anglii 7. července 1952 u nakladatele Geoffreyho Blese. V Americe kniha vyšla pod nakladatelstvím Macmillan 11. listopadu 1952. Celý název zněl *Mere Christianity: A Revised and Enlarged Edition, with a New Introduction of the Three Books, Broadcast Talks, Christian Behaviour, and Beyond Personality*. Několik let předtím jeho Hovory vycházely porůznu

¹⁸⁰ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 80.

¹⁸¹ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 81.

¹⁸² MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 82.

v kombinovaných edicích a jak název napovídá, Lewis nechtěl předstírat, že by se jednalo o novou publikaci.¹⁸³

Pro další souborná vydání kniha nesla zkrácený název *Mere Christianity* společně s novým úvodem, který Lewis pro publikaci napsal. Volně přeloženo jako *Pouhé křesťanství*, toto slovní spojení Lewis již jednou použil v *Radách zkušeného d'ábla*. Lewis tento termín použil znovu v roce 1944 v úvodu k nového překladu Athanasiova *The Incarnation of the Word of God* od sestry Penelopy. Toto slovní spojení si původně vypůjčil od Richarda Baxtera (1615-1691), anglického kazatele a spisovatele, který se přidal na stranu Olivera Cromwella během anglických občanských válek. Třebaže byl pacifista, který pomohl obnovit monarchii v roce 1660, Baxter byl později uvězněn na osmnáct měsíců a byl zbaven svého kazatelského postu. Jeho neznámější díly byly *The Saints' Everlasting Rest* a *A Call to the Unconverted*. Baxter sám sebe v předmluvě k jednomu ze svých děl popisuje jako „*I am a Christian, a Meer Christian of no other Religion.*“¹⁸⁴

V původním sešitovém vydání měly Hovory předmluvy pouze k prvnímu a třetímu dílu. Nové úvody rozšířily a objasnily některá tvrzení. Lewis také učinil několik důležitých oprav, třebaže jich bylo ve výsledku jen několik; v druhé knize, třetí kapitole *Šokující alternativa* přidal odstavec rozšiřující popis Ježíše jakožto Božího syna. Další větší změna přišla ve třetí knize, konkrétně v kapitole soustřeďující se na sexuální morálku, která také byla hojně kritizována. Lewis přidal dlouhý odstavec, ve kterém zasazuje své názory do kontextu doby, a poukazuje na to, že by křesťanská ctnost cudnosti neměla být zaměňovaná s měnicími se sociálními pravidly skromnosti. Přidal také několik stran, které obhajovaly to, že praktikování křesťanské cudnosti bylo proveditelné v moderním světě. V *Křesťanském manželství* přidal dva odstavce zaměřující se na spravedlnost, což byl podle Lewise důležitý faktor při dodržování manželských slibů. Rozšířil jeden odstavec na několik stránek týkající se „zamilování“, které by mělo být hlavním důvodem k sňatku.

Svou čtvrtou knihu, *Beyond Personality*, zanechal v kontrast k ostatním sekcím s jedinou změnou, a to přejmenování podnázvu z *The Christian Idea of God* na *First Steps in the Doctrine of the Trinity*.¹⁸⁵

¹⁸³ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 90-91.

¹⁸⁴ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 91.

¹⁸⁵ MARSDEN, George M. C. *S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 93-98.

K jádru křesťanství vyšlo v souborném svazku bez většího povšimnutí. Třebaže se kniha v prvních letech dobře prodávala, stále částečně soutěžila s předchozími sešitovými vydáními Hovorů. Lewis byl stále více znám jako autor *Rad zkušeného d'ábla*. V Británii zůstal kontroverzní osobností, zatímco v Americe jej považovali za religiózní osobu hlavních proudů. Mnoho Američanů nacházelo jeho názory osvěžujícími a stali se tak jeho obdivovateli. Mnozí z nich se také stali Lewisovými pravidelnými korespondenty, včetně Joy Davidmanové, kterou si později vzal za manželku.¹⁸⁶

¹⁸⁶ MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*, s. 99.

4. Lewis poválečný: Narnie, Joy a konec života

4.1. Rozkoly na Oxfordu a vznik *Letopisů Narnie*

Když válka skončila, Inklingové se znovu začali pravidelně scházet v *Eagle and the Child*, první schůze se uskutečnila 15. května 1945. Tou dobou byl Charles Williams nemocný. Když se ho později Lewis rozhodl navštívit, dozvěděl se o nečekané smrti blízkého přítele. Inklingy ta zpráva otrásla, samotný Lewis nesl Williamsovu smrt velice těžce.¹⁸⁷

V té době Tolkien získal profesuru a přál si podobný post na Oxfordu i pro Lewise. Třebaže se snažil přesvědčit své kolegy ohledně Mertonovy profesury angličtiny, že by tato pozice měla náležet Lewisovi, setkal se s neúspěchem. Lewisova popularita a kritický postoj vůči autoritám byla brána na univerzitě jako hrozba. Ještě dvakrát se naskytla příležitost, aby byl Lewis zvolen na profesorský post¹⁸⁸; v roce 1948 na pozici Goldsmithovy profesury anglické literatury, která byla spojená s členstvím na New College, a pak 1951, kdy se jednalo o zvolení nového profesora poezie. Poněkud úsměvné bylo, že protikandidát se také příjmením jmenoval Lewis, celým jménem Cecil Day Lewis (1904-1972)¹⁸⁹, který nakonec post i získal. Přesto Lewis získal i vyznamenání, a to 17. března 1948 ho přijala Rada královské literární společnosti za svého člena.¹⁹⁰

Kromě pohoršení ze stran univerzity si Lewis procházel krizí i v rodinném životě; jeho bratr Warren propadl závislosti na alkoholu, zatímco paní Mooreové se zhoršovala demence. Maureen tou dobou byla již vdaná a žila mimo Kilns, a Lewis se ocitl jako mezi dvěma mlýnskými kameny, bratrem se záchvaty z alkoholismu a chátrající paní Mooreovou.

Maureen se vrátila zpátky do Kilns společně s manželem, aby mohla bratrům Lewisovým pomáhat starat se o nemocnou matku. Situace se však pro Lewise příliš nezlehčila; v polovině června 1949 byl hospitalizován. Byl vyčerpaný, s diagnózou streptokokové infekce, na kterou musel pravidelně každé tři hodiny dostávat penicilínové injekce. Dne 23. června byl propuštěn z nemocnice. Tou dobou Lewis přečetl rukopis Tolkienova *Pána prstenů*; třebaže jeho reakce byla nadšená, po konci války jejich

¹⁸⁷ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 291.

¹⁸⁸ MCGRATH, C. S. *Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 247-248.

¹⁸⁹ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 231-232.

¹⁹⁰ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 285-287.

přátelství postupně ochládalo. Lewis si tou dobou pravidelně dopisoval s Dorothy L. Sayersovou.¹⁹¹

V těchto letech měl krátkou tvůrčí krizi mezi roky 1949 až 1950, přesto se mu podařilo publikovat knihu *English Literature in the Sixteenth Century, Excluding Drama* v roce 1950, třebaže původní plán vznikl již okolo roku 1944.¹⁹² Literární ambice přeměroval od apologet jinam; původní spekulace, třebaže nyní již vyvrácena, byla, že Lewis prohrál filosofickou debatu s mladou filosofkou Elizabeth Anscombe v únoru 1948.

Lewis se mezi léty 1942 až 1948 stal prezidentem Sokratovského spolku na Oxfordu. Tento klub sponzoroval veřejné diskuze a debaty o náboženství a filosofických tématech, obvykle mezi křesťany a nekřesťany. Lewis byl znám jako velice úspěšný diskutér, za roky praxe zkušený v logice a rétorice. V tomto případě Anscombeová představila práci kritizující Lewisův argument ve třetí kapitole *Miracles* (1947)/ *Zázraky* (2014) o naturalismu. Tento spor byl později publikován a Lewis z něj vyšel jako poražený, což zapříčinilo i jeho změny v pozdějších vydání *Zázraků*, reflektující kritiku Anscombeové.¹⁹³

Zdravotní stav paní Mooreové se nadále zhoršoval. Na jaře 1950 ji umístili do Restholmu, specializovaného santoria na 23 Woodstock Road v Oxfordu. Na začátku roku 1951 se v Oxfordu rozšířila pandemie chřipky, která byla jednou z dosud nejhorších. Janie Mooreová zemřela na její následky v devětasedmdesáti letech. Pochovali ji 15. ledna v kostele Svaté Trojice.¹⁹⁴

Nepřátelství vůči Lewisovi se na Oxfordu stupňovalo, jedním z důvodů byl i fakt, že od roku 1942 a jeho předmluvě k Miltonovu *Ztracenému ráji* nenapsal žádný akademický text. Od roku 1935 měl podepsanou smlouvu s Oxford University Press na publikaci, která by se zabývala literaturou 16. století, přesto ji nebyl schopen napsat.¹⁹⁵

Po smrti paní Mooreové se mu podařilo vyjednat rok volna od vyučování, aby se mohl plně věnovat svému spisovatelskému projektu. Svazek nakonec čítal sedm set stran a byl vydán v září 1954, což zlepšilo jeho akademickou pověst. V té době také získal list od britského premiéra Winstona Churchilla, který ho chtěl navrhnout k získání titulu

¹⁹¹ DURIEZ, Colin. *C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 213-215.

WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 194-195.

¹⁹² SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 323.

¹⁹³ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 83-285.

¹⁹⁴ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 223-224.

¹⁹⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 251-253.

Commander of the Order of the British Empire, což byl na Královském novoročním seznamu cti poslední stupeň pod udělením rytířství. Lewis to však odmítl.¹⁹⁶

Inklingové se tou dobou začali postupně rozpadat, a na konci 40. let přestali existovat úplně. Situaci nepomohlo ani Lewisovo odcizení s Tolkienem.

Lewisovi po válce skončilo i období jeho křesťanských apologet, a nejen to; v jednom ze svých dopisů novému příteli, italskému donovi Giovannim Calabriem (kanonizovaný 18. dubna Janem Pavlem II.), s nímž vedl až do konce života přátelskou korespondenci v latině¹⁹⁷, napsal o svých pochybnostech, že jeho nadšení pro psaní se vytrácí.¹⁹⁸

V té době však začal vznikat jiný projekt, který měl Lewise proslavit v žánru dětské literatury, a tím byly *The Chronicles of Narnia (Letopisy Narnie, 1991)*, které vznikly mezi lety 1948-1952. Jednalo se o příběhy z kouzelného světa Narnie s mluvícími zvířaty, kterým vládl lev Aslan. Původní nápad přišel v září 1939, Lewis ho realizoval až po válce.¹⁹⁹ Tyto příběhy v sobě mají silný náboženský podtext a alegorie. Třebaže Lewisovi přinesly další vlnu slávy, sklidily také kritiku; mimo jiné od Tolkiena, který vytýkal příběhům *Letopisů Narnie*, že nemají silné konzistentní pozadí, a že si Lewis bez vnitřních souvislostí vypůjčoval z různé části mytologie.²⁰⁰ Vydání *Letopisů Narnie* a správné pořadí bylo dlouhou dobu matoucí, neboť byla napsaná a vydaná v jiném pořadí, než v jakém byla seřazená dle vnitřní chronologie.²⁰¹ Jednotlivé díly *Letopisů Narnie* jdou po sobě následovně dle chronologie příběhu:

1. *Magician's Nephew / Čarodějův synovec* (napsaný poslední, vydaný 1955, česky 1993)
2. *Lion, the Witch and the Wardrobe/Lev, čarodějnice a skříň* (první napsaný, vydaný 1950, česky 1991)
3. *Horse and his Boy/Kůň a jeho chlapec* (čtvrtý napsaný, vydaný 1954, česky 1992)
4. *Prince Caspian/Princ Kaspián* (druhý napsaný, vydaný 1951, česky 1991)
5. *Voyage of the Dawn Treader/Plavba Jitřního poutníka* (třetí napsaný, vydaný 1952, česky 1992)

¹⁹⁶ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 252.

¹⁹⁷ HOOPER, Walter (ed.): *The Collected Letters of C.S. Lewis: Books, Broadcasts, and the War 1931-1949. Volume II.*, s. 842-844.

¹⁹⁸ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 261-262.

¹⁹⁹ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 311.

²⁰⁰ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 217.

²⁰¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 281-286.

6. *Silver Chair/Stříbrná židle* (pátý napsaný, vydaný 1953, česky 1992)

7. *Last Battle/Poslední bitva* (šestý napsaný, vydaný 1956, česky 1993)²⁰²

V *Letopisech Narnie* lze sledovat kromě alegorických příběhů i silný důraz na zvířecí hrdiny, čímž se Lewis stavěl proti progresivnímu myšlení a módě třicátých a čtyřicátých let, a to laboratorním pokusům na zvířatech. Na toto téma v roce 1947 napsal i esej o vivisekci, v níž se přidal k Lewisovi Carrollovi (1832-1898) na protest proti mučení zvířat.²⁰³

4.2. Profesura na Cambridge

Lewisova krize v Oxfordu dosáhla svého vrcholu, kdy roku 1953 oxfordská fakulta angličtiny hlasovala ohledně rozšíření učebnicových plánů o viktoriánské autory, tedy až do roku 1914, proti čemuž se postavil jak Tolkien, tak i Lewis. Třebaže tento návrh nakonec neprošel, Lewis ve svých dopisech mluvil o krizi na oxfordské fakultě angličtiny. Zároveň cítil, jak ho veškeré povinnosti a přívaly nových studentů začínají zmáhat.²⁰⁴

Byla tu stále otázka Lewisovy profesury, tentokrát ho nominovali na profesora angličtiny krále Eduarda VII. v oboru středověká a renesanční angličtina. Dne 31. března 1954 se objevilo oznámení s daty uzávěrky a konání hlasování. Třebaže Lewis na tento post přihlášku nepodal, komise, jíž předsedal sir Henry Willink, zástupce rektora a zároveň ředitel Magdalen College, společně s ostatními členy, kteří Lewis osobně znali, jednoznačně rozhodli, že by mu tuto profesuru měli udělit. Willink napsal Lewisovi dopis, ve kterém mu tento post nabídl; Lewis by získal významný titul, musel by však přestoupit na Cambridge, třebaže s trojnásobným platem.

Lewis však k překvapení všech odmítl. Willink mu napsal znovu a žádal, aby své rozhodnutí ještě zvážil, Lewis však byl neoblomný. Když se o tom dozvěděl Tolkien, konfrontoval svého přítele ohledně odmítnutí takové nabídky. Vyšlo najevo, že Lewis nepochopil požadavky Cambridgeské univerzity týkající se pobytu profesorů. Měl za to, že se bude muset ze svého domova odstěhovat.

Tolkien obratem napsal Willinkovi, aby Lewis měl možnost trvalého bydliště v Kilns, a zároveň dostal dostatečně velké pokoje na Cambridge, aby se tam vešla jeho knihovna. I Lewis napsal Willinkovi 19. května, aby objasnil předchozí zmatenou situaci. Nastala

²⁰² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 276.

²⁰³ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 279.

²⁰⁴ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 357.

však komplikace, neboť komise nabídla post Helen Gardnerové. Ta však v reakci na vzniklou situaci a vzhledem k tomu, že se i podle ní Lewis na tento post hodil, profesuru odmítla.²⁰⁵

Lewis souhlasil k novému postu, do něhož měl nastoupit od října 1954. Svého místa se však měl ujmout až 1. ledna 1955, aby měl čas dokončit všechny své povinnosti na Oxfordu. Lewis tak od roku 1955 trávil své pracovní dny v pokojích na Cambridge, zatímco na víkendy se vracel vlakem do Oxfordu.

V době svého nástupu na Cambridge mu také vyšla autobiografická kniha, která mapovala jeho cestu ke křesťanství – *Zaskočen Radostí* (1955).²⁰⁶

V padesátých letech se kromě přestupu na jiné místo působení Lewis získal přítelkyni v Ruth Pitterové (1897-1992), anglické básnířce, která získala Hawthordenovu cenu za sbírku *A Trophy of Arms (Cena zbraní)*, která vyšla roku 1949. Také mu do života vstoupila Helen Joy Davidmanová; žena, která byla jeho inspirací, editorkou, a později i manželkou.

4.3. Život s Joy Davidmanovou

Helen Joy Davidmanová se narodila roku 1915 v New York City židovským rodičům s východoevropskými kořeny, třebaže sama židovství aktivně nevyznávala. Vystudovala Hunter College v New Yorku v oboru anglická a francouzská literatura, sama měla literární ambice; získala cenu Bernarda Cohena za povídku *Odpadlík*. Roku 1935 dokončila magisterské vzdělání na Columbia University v oboru anglické literatury. Vyhrála prestižní cenu Young Poets Series Award za sbírku básní *Letters to Comrade* z roku 1938. Nějaký čas byla zaměstnána v Hollywoodském studiu Metro Goldwyn Mayer (MGM), které ji najalo jako scénáristku, třebaže ani jeden ze čtyř scénářů, které pro ně napsala, nikdy nebyly zfilmovány.

Davidmanová se v třicátých letech vlivem velké krize stala ateistkou a komunistkou. Vzala si komunistu a spisovatele Billa Greshama, který bojoval na straně socialistů ve španělské občanské válce. Manželství nebylo příliš šťastné; Gresham propadl alkoholismu a depresím. Měli spolu dva syny, Davida a Douglase.²⁰⁷

²⁰⁵ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 312-315.

²⁰⁶ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 326-327.

²⁰⁷ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 348-350.

Davidmanová prožila své obrácení na víru v roce 1946; při prozkoumávání vlastní víry narazila na Lewisovy knihy, konkrétně na *Velký rozvod, Zázraky a Rady zkušeného d'ábla*. Davidmanová napsala Lewisovi v lednu 1950 dopis²⁰⁸, na který jí odpověděl, načež mezi sebou vedli pravidelnou korespondenci. Mezi léty, kdy si spolu Lewis s Joy Davidmanovou pravidelně psali, v období let 1951 až 1954, pro něj napsala padesát čtyři sonetů. Nakonec se rozhodla 13. srpna 1952 odcestovat do Anglie za přítelkyní, přičemž měla v plánu navštívit Lewise a spřátelit se s ním osobně. Při svém příjezdu navázala na jejich předchozí konverzaci, která vedla ke společnému obědu společně s Georgem Sayesem. Jejich přátelství se prohlubovalo, Lewis ji začátkem prosince pozval do Kilns na Vánoce a Nový rok, což Davidmanová přijala.²⁰⁹

Joy se posléze 3. ledna 1953 vrátila do Ameriky. V únoru se dohodla s manželem na rozvodu, zatímco s Lewisem nadále udržovala pravidelnou korespondenci. Do Anglie se vrátila 13. listopadu 1953 společně se svými syny. V roce 1955 se nastěhovala do domu nedaleko Kilns jehož pronájem a vybavení platil Lewis.²¹⁰

Tou dobou si Lewis najal literárního agenta, Spencera Curtise Browna (1906-1980), který ho měl reprezentovat při jednání s nakladateli.²¹¹

Davidmanová v té době působila u Lewise jako editorka, pod jejím vedením napsal a vydal knihu *Till We Have Faces* (1956)/*Dokud nemáme tvář* (2000), která je převyprávěním mýtu Amora a Psýché. Lewis knihu Davidmanové dedikoval a považoval ji za své nejlepší dílo, přestože z komerčního hlediska to byl spíše propadák.²¹²

V dubnu 1956 Joy Davidmanové vypršelo vízum, což částečně vedlo k tomu, že s ní Lewis vstoupil do civilního manželství 23. dubna 1956 na Oxfordském registračním úřadu v St. Giles. Svědky byli Lewisovi přátelé, doktor Robert E. Havard a Austin M. Farrer. Většina Lewisových zbylých přátel o tom nevěděla a o svazku se dozvěděli později.²¹³

Joy zažádala 24. dubna 1957 o britské občanství, které později dostala 2. srpna. Začátkem října 1955 Lewis souhlasil s tím, aby se k němu do Kilns Joy a její synové nastěhovali.²¹⁴ Joy hodnou dobu trápily bolesti nohy, které nakonec vedly k nehodě.

²⁰⁸ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 351.

²⁰⁹ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 226-228.

²¹⁰ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 326-328.

²¹¹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 328.

²¹² SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 361.

SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 383.

²¹³ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 236-237.

²¹⁴ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 262-263.

Joy hospitalizovali do nemocnice Wingfield Morris Orthopaedic Hospital, kde rentgen ukázal zlomenou stehenní kost společně se zhoubným nádorem na levém prsu a metastázemi na jiných místech.²¹⁵

Lewise tato zpráva hluboce zasáhla. Pokoušel se pro sebe a Joy uzavřít i církevní sňatek, třebaže prvotní pokusy byly marné; anglikánská církev v té době nepovolovala uzavřít křesťanský sňatek s rozvedeným člověkem.

V březnu 1957 se Joyin stav zhoršil, a proto Lewis požádal svého bývalého studenta, Petera Bidea, aby se ji pokusil vyléčit. Bide byl vysvěcený kněz, který se pastoračně staral o oběti epidemie dětské obrny v Sussexu. Zde se modlil za smrtelně nemocného chlapce, který se následně vyléčil. Lewis se o tomto Bideově zázraku dozvěděl a požádal Bidea, zda by přijel a pomodlil za nemocnou Joy. Také Bidea požádal, zda by je nemohl církevně oddat, k čemuž měl však Bide jisté rezervy, přesto nakonec souhlasil. Církevní obřad Lewise a Joy se konal 21. března 1957. Svědky byl Lewisův bratr Warren a místní staniční sestra. Po obřadu Bide položil na Joy ruce a pomodlil se za její uzdravení.²¹⁶

Joy Davidmanová se v dubnu vrátila zpátky do Kilns s konečnou diagnózou. Lewis tou dobou trpěl osteoporózou, kvůli čemuž se velmi omezeně pohyboval.²¹⁷ V prosinci se Joy zotavila natolik, že se byla schopna postavit na nohy a chodit. V červnu 1958 jí začala rakovina ustupovat. Ještě téhož července Lewis s Joy odcestovali na svatební cestu do Irska, která trvala deset dní a zahrnovala návštěvy Lewisovy rodiny a přátel a výlety po okolí. V této době Lewis napsal *The Four Loves* (1960)/ *Čtyři lásky* (1997) a *Reflections on the Psalms/Úvahy nad Žalmy* (1999).²¹⁸

Poválečná Británie uvalila až o devadesát procent vyšší daň na ty, kteří dostávali značnou část svých zisků z tantiém. Mezi nimi byl i Lewis s Tolkienem díky úspěchům jejich knih. Lewis se proto rozhodl šetřit, aby se pojistil proti dalším možným vysokým daňovým odvodům.²¹⁹

V září 1959 se však jeho finanční situace zlepšila natolik, že začal plánovat s přítelem Rogerem Lancelyn Greenem a Joy cestu do Řecka. Joy sice 13. října při lékařské kontrole oznámili, že se jí rakovina vrátila, manželé Lewisovi ale společně s manželi Greenovými do Řecka odletěli v dubnu 1960.

²¹⁵ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. s. 364-265.

²¹⁶ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 337-339.

²¹⁷ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*, s. 372.

²¹⁸ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 278-280.

²¹⁹ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*, s. 400-404.

Ještě téhož roku, 13. července v nemocnici Radcliffe Infirmary v Oxfordu Joy Davidmanová zemřela na rakovinu, bylo jí pouhých pětáctyřicet let. Pohřeb se konal 19. července v oxfordském krematoriu.²²⁰ Lewis byl smrtí milované ženy zdrcený. Svou bolestí a ztrátu vložil do psaní, tentokrát velice osobního díla, a to *Svědectví o zármutku*, které vyšlo v roce 1961. Toto dílo je ojedinělé tím, že bylo vydané nakladatelstvím Faber and Faber, Lewis ho napsal pod pseudonymem N. W. Clerk, použil pseudonym i pro hlavní postavu vyprávění a stylově i formou se liší oproti všem jeho předchozím dílům.²²¹

Nedlouho po Joyině odchodu začalo Lewisovo zdraví ochabovat. V červenci 1961 měl absolvovat operaci prostaty v soukromém zdravotnickém zařízení Acland Nursing Home blízko Oxfordu. Po vyšetření se však ukázalo, že kvůli selhávajícím ledvinám a srdci operace nebyla možná. Lewis se už nemohl vrátit na Cambridge, aby přednášel v jarním trimestru. Lewis si byl svého zdravotního stavu dokonale vědom, proto napsal poslední vůli 2. listopadu 1961, za správce pozůstalosti jmenoval Owena Barfielda a Cecila Harwooda. Své knihy a rukopisy odkázal Warrenovi, po Warnieho smrti pak měli dědit jeho nevlastní synové. Dalším dědicem ustanovil dceru paní Mooreové, Maureen Blakeovou a její děti. Lewis přesto doufal, že se následující roku bude schopen vrátit k přednášení na Magdalen College.²²²

Lewis se vrátil na Cambridge 24. dubna 1962, kdy se jeho stav trochu zlepšil, aby zde přednášel o Spencerově *The Faerie Queene*. Jeho stav byl na nějakou dobu stabilizovaný díky přísné dietě a cvičení.²²³ Jeho dožití komplikovaly problémy s Warrenem, který trpěl opileckými záchvaty a jeho ochladlým vztahem k Tolkienovi; a třebaže Tolkienův názor na Lewise se postupem času zhoršoval, Lewis svého přítele stále nesl ve velké úctě. Lewise na konci roku 1960 oslovila Nobelova komise pro literaturu, jakožto cambridgeského profesora anglické literatury, koho by nominoval na získání ceny roku 1961. Lewis ve svém dopisu z 16. ledna 1961 jmenoval Tolkiena za jeho slavnou románovou trilogii *Pán prstenů*.²²⁴

²²⁰ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 343-344.

²²¹ WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*, s. 282-286.

²²² MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 349-351.

²²³ SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*, s. 407.

²²⁴ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 354.

4.4. Závěr života

Na jaře 1963 se jeho zdraví zlepšilo natolik, že strávil jarní trimestr přednášením na Cambridge, následně v říjnu téhož roku měl přednášet každé úterý a čtvrtek o středověké literatuře. V tomto období se také seznámil s jedním ze svých amerických obdivovatelů, Walterem Hooperem (1931), se kterým si udržoval pravidelnou korespondenci. Hooper byl mladý americký akademik z Univerzity v Kentucky, který studoval jeho dílo a chtěl o Lewisovi napsat knihu. Hooper měl Lewise navštívit v Anglii, třebaže se jeho cesta několikrát odložila, nakonec se setkali v létě 1963. Lewis také plánoval cestu do Irska na konec července, aby navštívil Arthura Greevese. Kvůli zdravotním potížím nakonec neodjel a napsal příteli omluvný dopis. Lewisův zdravotní stav se zhoršoval; byl unavený a neschopný se soustředit, kvůli selhávajícím ledvinám se mu v krvi hromadily toxiny. Když se Hooper dostavil do Kilns 14. července 1963, setkal se s vyčerpaným Lewisem, který ho požádal, zda by nemohl být jeho soukromým tajemníkem. Třebaže měl Hooper povinnosti na univerzitě v Kentucky, slíbil mu, že na tuto pozici nastoupí v lednu 1964.²²⁵

Dne 15. července se Lewisův stav zhoršil natolik, že se téhož dne odpoledne vydal do nemocnice Acland Nursing Home. Krátce po svém příchodu dostal infarkt a upadl do kómatu. Lewis byl udržován naživu pomocí kyslíkové masky. Jeho blízký přítel, Austin Ferrer rozhodl, že by měl dostat poslední pomazání od Michaela Wattse, kaplana kostela svaté Máří Magdalény, který se nacházel kousek od Aclandu. Lewis dostal pomazání, krátce poté však k překvapení všech nabyl vědomí. Jeho zdravotní stav se alespoň na nějakou dobu stabilizoval; 6. srpna mu dovolili vrátit se do Kilns s přiděleným ošetřovatelem, Aleou Rossem.

Hooper v té době Lewisovým jménem napsal dopis formální rezignace na post profesora Cambridge a člena Magdalen College. Walter Hooper společně s Douglasem Greshamem následně vystěhovali Lewisův veškerý majetek z prostorů univerzity, včetně jeho tisíce knih. Téhož roku se Hooper v září vrátil do Ameriky.

V listopadu dostal Lewis pozvání z Oxfordské univerzity, aby přednášel v Sheldonian Theatre. Jednalo se o nejprestižnější sérii veřejných přednášek Romanes Lecture. Lewis musel s velkou lítostí odmítnout.

Lewis zemřel v pátek 22. listopadu 1963 ve svém domě Kilns; kolem šesté večerní upadl do bezvědomí ve svém pokoji, a o pár minut na to zemřel. Úmrtní list uvedl několik

²²⁵ DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*, s. 243-244.

příčin, které vedly k Lewisově skonu – selhání ledvin, zácpaní prostaty a degenerace srdce.²²⁶

Warrena bratrova smrt zdrtila; upadl do dalšího alkoholického záchvatu, takže pohřeb zařizoval Douglas Gresham. Warren nebyl ani schopen dojít na samotný obřad, který se konal 26. listopadu u kostela Svaté Trojice v Headington Quarry v Oxfordu. Pohřeb nebyl veřejný, zúčastnil se ho okruh Lewisových blízkých přátel.

Na Lewisův náhrobku Warren Lewis vybral citát z Shakespeara, který se objevil v kalendáři 1908 na den, kdy zemřela jejich matka Flora: „*Men must endure their going hence*“.²²⁷

²²⁶ MCGRATH, Alistér. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 358-360.

²²⁷ MCGRATH, Alistér. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 360-361.

4.5. Lewisův odkaz

Na sklonku svého života si Lewis svému příteli Arthurovi povzdychl, že na něj svět do pěti let zapomene. Zájem o Lewise, který byl spojený s obnoveným zájmem o křesťanské otázky, dosáhl svého vrcholu v padesátých letech. V letech šedesátých se pak začal postupně vytrácet; třebaže byli tací, kdo jeho díla nadále prosazovali, kupříkladu Walsh a Hooper. Lewisova hvězda, včetně jeho náboženské i imaginativní tvorby, začala pomalu pohasínat.

Po Lewisově smrti Walter Hooper zeditoval doposud nepublikovaná díla, která ještě za autorova života s ním prokonzultoval. Po smrti Cecila Harwooda v roce 1975 se Hooper stal i vykonavatelem Lewisovy literární pozůstalosti. Díky jeho pilné práci byla roku 1965 vydaná Lewisova bibliografie, čítající na 282 prací. Začátkem 70. let práva na Lewisova díla zakoupilo britské nakladatelství William Collins and Sons, a pod jejich značkou *Fount* byly vydány sbírky esejí – *Screwtape Proposes a Toast* (1965)/ *Přípitek zkušeného ďábla a další eseje* (2001), *Of this and Other Worlds* (1966), *Christian Reflections* (1967), *Fern-Seed and Elephants* (1975)/ *Sloni a kapradí* (2000) a *God in the Dock* (1979)/ *Bůh na lavici obžalovaných* (1997). Hooper na začátku 21. století také zeditoval Lewisovu obsáhlou korespondenci, která čítá okolo tři a půl tisíce stran, a dává nahlédnout do osobního, intelektuálního, duchovního a společenského života C. S. Lewise.²²⁸

Ve Spojených státech začaly vznikat spolky, které se snažily zachovat Lewisův odkaz a památku. Prvním spolkem se stala *New York C. S. Lewis Society*, založená v roce 1969, později v 1974 vzniklo na Wheaton College v Illinois Centrum Marion E. Wadeové, které se také věnuje životu a dílu C. S. Lewise. Lewisova domovská univerzita byla o něco pozadu, a přesto v roce 1982 vznikla *Oxford C. S. Lewis Society*.

Po Lewisově smrti se také začaly objevovat první životopisy, ať už se jednalo o *C. S. Lewis* z roku 1974, jejímiž autory byly Roger Lancelyn Green a Walter Hooper, nebo asi nejznámější dílo George Sayera s titulem *Jack* z roku 1988.²²⁹

V roce 1985 vznikl scénář *Shadowlands* od Williama Nicholsona, který dramatizoval Lewisův život a vztah s Joy Davidmanovou. Text byl třikrát zadaptován; v televizní produkci, divadelní hře, a později i stejnojmenném hollywoodském filmu *Shadowlands* s Anthony Hopkinsem a Debrou Winger.

²²⁸ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 365-369.

²²⁹ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 370-371.

Jeho románový cyklus *Letopisy Narnie*, se zařadil mezi klasiky dětské a fantastické literatury, mnohokrát adaptovaný jako rozhlasová hra, televizní seriál, divadelní hra, ale i film. *Letopisy Narnie* byla stejným vzorem inspirace, jako kritiky; ať už krátkými díly reagujícími na některé části díla (*The Problem of Susan* od Neila Gaimana, v češtině jako *Problém se Zuzanou* z roku 2006), anebo na sérii jako takovou (Phillip Pullman a jeho trilogie *His Dark materials*, v češtině jako *Jeho Temné esence*).

Jeho *K jádru křesťanství*, třebaže po vlažnějším přijetí v kompletní knižní podobě, se postupem času stalo pro americké evangelikály jednou z nejvýznamnějších publikací vůbec – v magazínu *Christianity Today*, v seznamu z roku 2006 nejvýznamnějších knih mezi evangelikály od roku 1945 obsadilo třetí příčku.²³⁰

Jeho díla byla přeložena do více než 30 světových jazyků. Doposud jsou rozebírána, citována a studována stejně zevrubně, jako osobní i literární život tohoto velkého britského autora. Ostatně, tato diplomová práce je toho ukázkovým příkladem. Lewis se tak zařadil mezi řadu významných osobností, kteří od 30. let přispěli k navrácení britského národa ke křesťanství, jako byli kupříkladu Gilbert Keith Chesterton (1874-1937), Hilaire Belloc (1870-1953), nebo Evelyn Waugh (1903-1966).

²³⁰ MCGRATH, Alister. *C. S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*, s. 373-375.

Závěr

V diplomové práci je v jednotlivých kapitolách popsán proces Lewisova lidského, intelektuálního a tvůrčího zrání. Poukazuje se přitom na klíčové osobnosti, zlomové momenty, ale také na ideje a témata, která z tohoto podhoubí vstoupila do Lewisovy odborné a beletristické tvorby a která se návazně takřikajíc propsala do podstaty jeho rozhlasových Hovorů. Není totiž možno o Lewisových Hovorech mluvit bez toho, aniž by byly připomenuty jeho životní osudy, zlom v podobě ztráty matky, postupná ztráta křesťanské víry, jeho zkušenosti z První světové války i ze studijních a učitelských let na Oxfordu. Především ovšem není možno vyložit a popsat Hovory bez objasnění a kontextu Lewisovy konverze ke křesťanství. To ostatně platí také o většině jeho beletristického díla.

Právě tak zásadní se ve druhé kapitole práce ukazuje být historický kontext těchto Lewisových Hovorů, tedy rozměr takzvané velkých dějin. Podobně jako malé dějiny Lewisova soukromého života a intelektuálního zrání, měly na podobu jeho rozhlasových promluv mimořádný vliv stav britské společnosti během Druhé světové války, ideje, které snažila tvářit v tvář zásadnímu ohrožení šířit britská vláda, a v neposlední řadě přesvědčení, že morálku a dnešními slovy resilienci národa nelze trvale rozvíjet bez uznání zásadní role, kterou má spirituální rozměr lidského i společenského života.

V tomto kontextu pak třetí kapitola práce odhalila samotný kontext a podobu Lewisových rozhlasových promluv. Mimo jiné to, jakou úlohu sehrál v Lewisově cestě k BBC James Welch, to, jaký podíl měl na jeho Hovorech rozhlasový producent Eric Fenn. Unikátní rysy Lewisovy osobnosti, to že byl vynikající oxfordský historik, muž nejednoduchého životního příběhu, konvertita, apologeta a laik, navíc člověk, který v sobě spojoval anglikanismus a katolicismus, z něj učinily osobnost, která prostřednictvím BBC mohla sehrát a také skutečně sehrála klíčovou úlohu v pozvednutí britského národa nejen na informativní, ale i intelektuální a náboženské rovině. Klíčovými tématy Lewisových Hovorů byly právě otázky víry, křesťanské schopnosti sebeobětování, odpuštění a odvahy tvářit v tvář zlu.

Všechna tato témata měla až nečekaně velký ohlas, který je v českém prostředí poměrně málo známý. Lewisovy Hovory pomohly ve své době zcela reálně probudit zájem o křesťanskou víru, který od 30. let mezi britským obyvatelstvem značně upadal,

a byly jedním z nejvýznamnějších hlasů, které podepřely britský národ, a tak přispěly k vítězství Británie a Spojenců ve druhé světové válce.

Seznam literatury

- CARPENTER, Humprey. *The Inklings*. New York: George Allen & Unwin (Publishers) Ltd., 1978.
- DURIEZ, Colin. *Fenomén C. S. Lewis: Životopis zkušeného letopisce*. Přel. Pavla Chudá, Praha: Česká biblická společnost, 2016.
- GULISANO, Paul. *C. S. Lewis: Ve světě fantasy a evangelia*. Přel. Adam Makerle, Praha: Paulínky 2016.
- HOOPER, Walter (ed.). *The Collected Letters of C. S. Lewis: Family Letters 1905-1931. Volume I*. New York: HarperCollins, 2004.
- HOOPER, Walter (ed.). *The Collected Letters of C. S. Lewis: Books, Broadcasts and the War 1931-1949. Volume II*. New York: HarperCollins, 2004.
- HOOPER, Walter (ed.). *The Collected Letters of C. S. Lewis: Narnia, Cambridge and Joy 1950-1963. Volume III*. New York: HarperCollins, 2007.
- HOŠEK, Pavel. *C. S. Lewis: mýtus, imaginace a pravda*. Praha: Návrat domů, 2004.
- MCGRATH, Alister. *C.S. Lewis: Excentrický génius a zdráhavý prorok*. Přel. Eva Baloghová, Bratislava: Porta Libri 2018.
- LEWIS, Clive Staples. *Zaskočen radostí*. 2. vydání. Přel. Dan Drápal, Praha: Návrat domů, 2021.
- LEWIS, Clive Staples. *K jádru křesťanství*. Přel. Dan Drápal, Praha: Návrat domů, 2011.
- MARSDEN, George M. *C. S. Lewis's Mere Christianity: A Biography*. Princeton: Princeton University Press, 2016.
- MORGAN, Kenneth O. – KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny Británie*. Přel. Ivo Šmoldas, Miloslav Korbělík, Michal Kalina, Jana Spurná. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- PAYNEOVÁ, Leanne. *Skutečný a přítomný: Myšlenkový svět C. S. Lewise*. Přel. Jan Šraml, Praha: Návrat domů 2006.
- PHILLIPS, Justin. *C. S. Lewis at the BBC: Messages of Hope in the Darkness of War*. Londýn: HarperCollins, 2003.
- SAYER, George. *Jack: A Life of C. S. Lewis*. 2. vydání. Illinois: Crossway Books, 1994.

- WASSON, Ellis. *Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek*. Přel. Tomáš Znamenáček, Praha: Grada, 2010.
- WILSON, Andrew Norman. *C. S. Lewis: A Biography*. Londýn: Flamingo, 1991.

Internetové zdroje

- HARRIS, Jose. *War and Social History: Britain and the Home Front during the Second World War*. In: BURK, Kathleen (ed.) – GEARY, Dick (ed.). *Contemporary European History, vol. 1*. Cambridge: Cambridge University Press 1992, s. 17-35. (22. 2. 2010) [2010-02-22] <<https://www.jstor.org/stable/20081424>>
- Internet Archive. *Clive Staples Lewis: BBC Radio Talk: Beyond Personality – Mere Men*. (03.05.2010) [2010-03-05]. <<https://archive.org/details/BeyondPersonality>>